ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ
ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА,
ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

ОШ "БРАНКО РАДИЧЕВИЋ"
НОВИ БЕОГРАД

АНЕКС ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

ШКОЛСКА 2025./2026. ГОДИНА

Увод

Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања сачињен је у складу са Правилником о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, као и у складу са Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности, а на основу анализе стања безбедности у установи и присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе.

Овим програмом детаљније је разрађен интерни поступак у ситуацијама сумње или дешавања насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације као и дефинисање и спровођење адекватних превентивних активности од стране свих актера школског живота у циљу унапређења стандарда за заштиту ученика, запослених и других лица. Протокол уједно пружа и оквир за превентивне активности ради унапређења стандарда за заштиту ученика.

Општи циљ програма

Обавеза школе је да осигура безбедне и оптималне услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета, као и заштиту ученика од свих облика насиља, дискриминације, злостављања, злоупотребе и занемаривања. С тим у вези, циљ програма би био унапређење квалитета живота ученика и осталих актера школског живота, стварањем безбедне и подстицајне средине, а применом мера превенције и мера интервенције.

Специфични циљеви

- упознавање и/или подсећање ученика и одраслих са појмом и облицима насиља, злостављања и занемаривања, уз повећање осетљивости за њихово препознавање

- формирање ставова о неприхватљивости насилног понашања, злостављања и занемаривања у међусобним односима ученик – ученик, ученик – одрасли, као и развијање свести на право на заштиту
- развијање толеранције, разумевања и прихватања различитости у међусобној сарадњи и комуникацији
- стварање климе одговорности свих за обезбеђивање повољних услова за безбедан живот и рад, тј.за интервенисање у случају сумње или сазнања о насиљу
- упознавање ученика и одраслих са процедурама и улогом свих актера укључених у живот и рад школе у процесу заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања
- унапређивање компетенција ученика, наставног и ненаставног кадра и родитеља за уочавање и решавање проблема ненасилном комуникацијом и конструктивним решавањем конфликата, унапређивање познавања процедура за пријављивање и поступање у случају сумње или сазнања о свим облицима насиља, злостављања и занемаривања
- развој стратегија пружања одговарајуће подршке и разумевања различитих облика комуникације и понашања ученика са тешкоћама и сметњама у развоју
- развијање социјално-емоционалне компетенције ученика, родитеља и запослених-свест о себи, свест о другима, саморегулација, одговорно доношење одлука, управљање односима
- упознавање са трговином људима/децом
- унапређивање безбедносне културе деце, односно ученика и запослених

Задатак програма је да кроз информативне и едукативне активности усмерене на ученике, родитеље, наставнике и друге запослене у школи, оспособимо све наведене актере живота у школи да упознају поступке и процедуре реаговања у ситуацијама сумње или дешавања насиља, дискриминације, злостављања или занемаривања, те да препознају и адекватно реагују у ситуацијама када се насиље, занемаривање или злостављање дешава

или постоји сумња на то, као и да пруже подршку учесницима након заустављања и изласка из ризичне ситуације.

Програм заштите од насиља садржи превентивне и интервентне активности. Превентивним активностима обезбеђује се спречавање и смањивање присутности насиља у установи, док се мерама интервенције одређују поступци и процедуре које се користе када се насиље догоди, као и обавезе свих актера школског живота у таквим ситуацијама

Програм заштите садржи:

1) начине на који се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад установе (васпитне, наставне и ваннаставне активности), на свим нивоима (појединац, васпитна група, одељењска заједница, Ученички парламент, стручни органи, тела и тимови, родитељски састанци, родитељи – индивидуално и групно, Савет родитеља);

2) стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција запослених за превентивни рад, благовремено уочавање, препознавање, реаговање на насиље, злостављање и занемаривање;

3) начине информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања;

4) подстицање и оспособљавање ученика за активно учествовање у раду одељењске заједнице, ученичког парламента, школског одбора и стручних органа установе;

5) садржаје и начине за појачан васпитни рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања;

6) поступке за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања;

7) начине реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа;

8) облике и садржаје рада са свом децом и ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања;

9) начине, облике и садржаје сарадње са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежном организационом јединицом полиције (у даљем тексту: полиција), центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима и др.;

10) начине праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите, а нарочито, у односу на:

(1) учесталост инцидентних ситуација и број пријава;

(2) заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања;

(3) број повреда;

(4) учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених;

(4а) број и ефекте оперативних планова заштите;

(5) остварене обуке у превенцији насиља, злостављања и занемаривања и потребе даљег усавршавања;

(6) број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака;

(7) степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад установе;

(8) друге параметре.

Начини на који се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад установе (васпитне, наставне и ваннаставне активности), на свим нивоима (појединац, васпитна група, одељењска заједница, ученички парламент, стручни органи, тела и тимови, родитељски састанци, родитељи – индивидуално и групно, савет родитеља);

По протоколу превентивне мере установа креира на основу увида и података о:

- Учесталости инцидентних ситуација и броја пријава насиља
- Заступљености различитих врста насиља

- Броју повреда
- Сигурности објекта и дворишта
- Процени реализованих обука за запослене и потребе даљег усавршавања
- Броју и ефектима реализованих акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ
- Степену и квалитету укључености родитеља у живот и рад установе и друго

Превентивним активностима се:

- ствара и негује клима сарадње и толеранције, уважавања и међусобног прихватања;
- подиже ниво свести и осетљивости свих актера школског живота (наставника, родитеља, ученика, ваннаставног особља) у циљу бољег препознавања свих облика насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације и адекватнијег реаговања на исте;
- унапређују знања, вештине и ставови потребни за конструктивно реаговање на насиље и дискриминацију на принципима једнаких могућности које се остварују на свим нивоима и облицима рада у школи
- дефинишу процедуре за заштиту ученика, родитеља и свих запослених од насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације;
- договарају начини информисања о садржајима, мерама и активностима за спречавање и заштиту од насиља , дискриминације и дискриминаторног понашања;
- успоставља и унапређује рад интерне и екстерне заштитне мреже
- планира праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и облика дискриминације
- планира превентивни и саветодавно-едукативни рад у оквиру установе

АКЦИОНИ ПЛАН

ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА:	САДРЖАЈ РАДА/ ПРЕДЛОГ АКТИВНОСТИ:	НОСИОЦИ:
П Р Е В Е Н Т И В Н Е А К Т И В Н О С Т И		
Септембар	1. Конституисање Тима 2. Дефинисање улога и одговорности чланова Тима и детаљније упознавање са циљевима и задацима рада; 3. Анализа стања у установи у вези насиља и безбедности; 4. Утврђивање активности којима ће се промовисати позитивно понашање ученика, преипрема програма превенције, прецизирање конкретних активности и садржаја на превенцији насиља, дискриминације и других облика ризичног понашања 5. Израда Програма и Плана Тима за заштиту 6. Упознавање колектива, Савета родитеља ,ученика, Ученичког парламента, родитеља ученика са стањем безбедности у школи,	Тим за заштиту ученика од насиља, Директор, ПП служба, Секретар, ОС, Предметни наставници, Ученички парламент, Савет родитеља

	мерама за побољшање постојеће ситуације и превентивним активностима тј. Програмом и Планом заштите од насиља, злостављања и занемаривања (донетим на основу анализе стања безбедности у установи). 7. Договор о формирању и начину сарадње са Вршњачким тимом и са наставницима у процесу сузбијања насилног понашања у школи; 8. Подсећање ученика на Правилник о понашању ученика у школи и последице кршења правила 9. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	
Октобар	1. Обележавање Дечије недеље (прва недеља октобра) 2. Формирање Вршњачког тима; 3. Одређивање кутка/паноа у установи посвећеног теми ненасиља 4. Помоћ наставницима у организовању ЧОС-а посвећеном превенцији насиља и упознавања ученика са шемом интервентних активности постављеним у холу школе; 5. Обележавање Светског дана менталног здравља (10. октобар)	Тим за заштиту ученика од насиља, Директор, ПП служба, Секретар, ОС, Предметни наставници Вршњачки тим Ученички парламент, Савет родитеља Тим за ИО

	6. Доношење одељењских правила. 7. Обележавање Европског дана борбе против трговине људима - 18. октобар 8. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	
Новембар	1. Обележавање Међународног дана толеранције (16.новембар)- афирмисање толеранције и ненасилног понашања кроз радове ученика и пригодне радионице на ЧОС-у – договор око организације активности; 2. Обележавање светског дана детета (20. новембар.) Упознавање ученика са Повељом дечијих права УН; 3. Договор око почетка реализације радионица Вршњачког тима. 4. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	Тим за заштиту ученика од насиља, Директор, ПП служба, Секретар, ОС, Предметни наставници
Децембар	1. Реализација радионица Вршњачког Тима 2. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	***** Тим за заштиту ученика од насиља * Вршњачки тим
Јануар	1. Израда извештаја о раду Тима за	* Тим за заштиту ученика

	заштиту током првог полугодишта и о реализацији планираних активности. Праћење и извештавање органа установе о остваривању и ефектима програма заштите. Информисање директора и стручних органа о: учесталости инцидентних ситуација и броју пријава, заступљености различитих облика и нивоа дискриминације и насиља, броју повреда, учесталости и броју васпитно-дисциплинских поступака, броју ученика у појачаном-васпитном раду, учешћу у обукама у превенцији дискриминације, насиља и других облика ризичног понашања, потребом за даљим усавршавањем у области превенције, броју и ефектима акција које промовишу сарадњу, разумевање и толеранцију, степену и квалитету укључености родитеља у живот и рад установе 2. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	од насиља
Фебруар	1. Обележавање Међународног дана безбедног интернета (почетак фебруара) 2. Обележавање Међународног дана	Тим за заштиту ученика од насиља, Директор, ПП служба,

	борбе против вршњачког насиља „Дан розих мајица“ (последња среда у фебруару) 3. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	ОС, Предметни наставници, Представници Ученичког парламента
Март	1. Обележавање Дана нулте толеранције на дискриминацију (1. март) 2. Планирање анкетирања о безбедности и насиљу у школи; 3. Помоћ Вршњачком тиму у самосталном фунционисању; 4. Осмишљавање акција против насиља. 5. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи)	Тим за заштиту ученика од насиља Вршњачки тим Директор, ПП служба, ОС, Предметни наставници, Представници Ученичког парламента
Април	1. Планирање анкетирања и израда анкете о безбедности и насиљу у школи 2. Рад са Вршњачким тимом и пружање помоћи у реализацији кампање против насиља; 3. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи) 4. Планирање активности за обележавање Недеље сећања и	Тим за заштиту ученика од насиља Вршњачки тим Директор, ПП служба, ОС, Предметни наставници, Представници Ученичког парламента

	заједништва	
Мај	1. Недеља сећања и заједништва; 2. Анкетирање ученика, родитеља и наставника о безбедносној ситуацији у школи (испитивање учесталости, облика, актера насилног понашања и осталих фактора од значаја за безбедносну ситуацију у установи) 3. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи).	* Тим за заштиту ученика од насиља * Вршњачки тим
Јун/Јул/Август	1. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи) 2. Анализа на основу анкетирања ученика, родитеља и наставника о безбедносној ситуацији у школи 3. Анализа и евалуација реализације Програма (преглед документације и резултата истраживања). Праћење и извештавање органа установе о остваривању и ефектима програма заштите. Информисање директора и стручних органа о: учесталости инцидентних ситуација и броју пријава, заступљености различитих облика и нивоа дискриминације и насиља, броју повреда, учесталости	* Тим за заштиту ученика од насиља * Вршњачки тим

	и броју васпитно-дисциплинских поступака, броју ученика у појачаном-васпитном раду, учешћу у обукама у превенцији дискриминације, насиља и других облика ризичног понашања, потребом за даљим усавршавањем у области превенције, броју и ефектима акција које промовишу сарадњу, разумевање и толеранцију, степену и квалитету укључености родитеља у живот и рад установе 4. Анализа и вредновање рада Тима за заштиту од насиља 5. Састављање годишњег извештаја Тима за заштиту за текућу школску годину. 6. Састављање предлога годишњег плана рада Тима за заштиту од дискриминације,насиља, злостављања и занемаривања за наредну школску годину 7. Планирање стручног усавршавања за наредну школску годину из области заштите од насиља и дискриминације	

Током године	1. Стручно усавршавање запослених са циљем унапређивања компетенција наставника за рад у овој области. 2. Евидентирње/унос податке о насиљу на националну платфому „ЧУВАМ ТЕ“ 3. Обезбеђивање простора школе (праћење видео надзора, адекватна организација дежурстава, помоћ од стране помоћних радника при дежурству)	Тим за заштиту Вршњачки тим Директор, ПП служба, ОС, Предметни наставници, Дежурни наставници Представници Ученичког парламента

Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Задаци Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације:

• координира израду и реализацију Програма заштите од насиља (превентивне и интервентне активности)
• информише ученике, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима тражења подршке и помоћи од Тима за заштиту
• организују упознавање наставника, ученика, родитеља-старатеља и локалне заједнице са Општим и Посебним протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања
• учествују у обукама за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања;
•информише и пружа основну обуку за све запослене у школи са циљем стицања неопходних знања и вештина за превенцију, препознавање, процену и реаговање на појаву дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

- укључује све актере школског живота у превентивне и интервентне мере и активности
- организује консултације у школи и процењује нивое ризика за безбедност ученика
- прати и процењује ефекте предузетих мера у заштити ученика;
- сарађује са релевантним установама;
- организује евидентирање појава насиља;
- прикупља и чува документацију о ситуацијама насиља у установи
- извештава стручна тела и органе управљања (два пута годишње)

Ради ефикасности рада тима, потребно је да сви у школи (запослени, ученици и родитељи-старатељи) буду информисани о томе ко су чланови тима и да њихова имена буду истакнута на огласној табли на видном месту. Организација рада тима и време у коме су обавезни да предузимају мере треба да буду у складу са радним временом школе, тако да увек током радног времена школе неко од чланова тима буде на располагању.

Начини имплементације превентивних мера и активности у свакодневни живот и рад установе

-договор са ученицима о одељењским и школским правилима понашања (на ЧОС-у)

-информисање родитеља на родитељским састанцима и на састанцима Савета родитеља о стању безбедности у установи

-договор око партиципације родитеља и ученика у превентивним и интервентним активностима

-упознавање родитеља, ученика и наставника са унутрашњом заштитном мрежом у установи и могућностима тражења помоћи од исте

-сарадња са другим тимовима унутар установе

-сарадња са другим институцијама и организацијама ван установе (МУП, Центар за социјални рад, Школска управа..)

-идентификација, планирање и реализација наставних јединица које су повезане са насиљем, дискриминацијом, ризичним понашањима као и толеранцијом, примерима просоцијалних и позитивних понашања

-организација ваннаставних активности у установи са циљем превенције вршњачког насиља, развијања позитивне климе, другаства, сарадње, толеранције
-обележавање важних датума, организовање тематских дана/ недеља, активности које промовишу сарадњу, другарство, толеранцију…
-испитивање стања безбедности у установи (упитник за ученике, родитеље и наставнике)
-оснаживање Вршњачког тима и Ученичког парламента да конструктивно реагују као медијатори међу вршњацима

Стручно усавршавање запослених

С обзиром на сложеност рада на заштити од насиља, дигиталне изазове и специфичне начине реаговања, школа ће континуирано развијати компетенције запослених кроз следеће области и активности:

1. Тематске области усавршавања:

- **Психолошка отпорност и ментално здравље:** Препознавање раних знакова емоционалног стреса и анксиозности код ученика који су жртве или сведоци насиља.
- **Технике медијације и деескалације:** Оснаживање запослених за примену конкретних алата ненасилног решавања конфликата, активног слушања и медијације међу вршњацима.
- **Ресторативна дисциплина:** Развијање вештина за спровођење појачаног васпитног рада који се не фокусира само на казну, већ на преузимање одговорности и поправљање нарушених односа.
- **Дигитална безбедност и АИ технологије:** Едукација наставника о препознавању нових облика дигиталног насиља, као што је злоупотреба вештачке интелигенције за креирање компромитујућих садржаја и заштита приватности у виртуелном простору.
- **Друге релевантне теме**

2. Облици реализације усавршавања:

- **Унутаршколска обука:** Организовање предавања и радионица од стране Тима за заштиту, наставника, управе школе и стручне службе (психолога и педагога) за наставно особље на тему протокола поступања, израде Планова заштите и сл.
- **Хоризонтално учење:** Размена искустава и примера добре праксе међу колегама кроз састанке Тимова, Стручних већа и Одељењских већа.
- **Стручно усавршавање ван установе:** Учешће на акредитованим семинарима Министарства просвете који се баве превенцијом дискриминације и насиља.

3. Унапређивање партнерства са породицом:

- Едукација запослених за вођење конструктивних саветодавних разговора са родитељима, како жртава тако и починилаца насиља, ради постизања усаглашеног деловања школе и породице.
- Оспособљавање наставника за организовање тематских родитељских састанака фокусираних на превенцију дискриминације, насиља, злостављања, занемаривања и других ризичних понашања.

Начине информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља

- Информисање запослених на седницама стручних органа школе, постављање садржаја и материјала на Гугл учионицу, огласну таблу, Вајбер групу
- Информисање родитеља ученика преко представника Савета родитеља, путем родитељских састанака, индивидуалних и групних разговора, путем школског сајта
- Информисање ученика на часовима одељењског старешине, путем стручних предавања, на наставним и ваннаставним активностима, преко друштвених мрежа, на едукативним радионицама /трибинама / предавањима..
- Израда паноа, презентација, обавештења..
- Објављивање законских прописа на огласној табли, истицање правила понашања у школи

- Истицање и промовисање позитивних примера понашања: непосредно у установи, преко школског сајта и друштвених мрежа

Подстицање и оспособљавање ученика на активно учествовање у превентивним активностима

- унапређивање наставног процеса повезивањем наставних садржаја појединих наставних предмета са темама из области превенције различитих облика непожељних понашања; Интегрисати садржаје заштите од насиља у редовне предмете и изборне програме (у договору са наставницима разредне и предметне наставе)
- побољшавање квалитета и разноврсности ваннаставних активности и развијање мотивације код ученика да се баве њима;
- повезивање појединих тема у оквиру ваннаставних активности са темама из области превенције;
- подстицању позитивних ставова према себи и другима и унапређивању интерперсоналних односа међу учесницима васпитно-образовног процеса; унапређивање и јачање партиципације свих интересних група (кроз рад ученичког парламента и његовим укључивањем у доношење одлука значајних за ученике и школу у целини, унапређивању сарадње са родитељима и локалном заједницом, укључивањем родитеља у креирање облика и садржаја сарадње са школом);
- модификовање правила понашања, система награђивања и санкционисања
- промовисање позитивних примера понашања у установи и преко школског сајта и друштвених мрежа

Садржаји и начини за појачан васпитни рад (ПВР) ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања

ПВР подразумева скуп координираних активности васпитног карактера чији је циљ подршка развоју ученика и корекција понашања**,** а на основу уоченог одступања у понашању ученика, које наноси штету или ризик по његов развој (и добробит окружења), или се коси са правилима понашања у школи и са законом прописаним обавезама и одговорностима ученика. Васпитне активности усмерене су на конкретног ученика или групу ученика, а иницране на основу праћења његовог рада и понашања у школи.

ПВР се покреће одмах пошто се уочи одступање од адекватног понашања ученика и обавезно у случајевима које прописују закон и интерна школска документа. ПВР се не прекида све док се не констатује да је постигнута пожељна промена у понашању ученика уз константацију да више нема основа за примену ПВР према конкретном ученику.

Појачан васпитни рад (ПВР) са учеником

- Покреће одељењски старешина који подноси захтев директору.
- Директор доноси решење.
- Одељењски старешина, у сарадњи са родитељем (а по потреби и са ПП службом и Тимом за заштиту итд.) израђује профил ученика и план рада са ученком у оквиру ПВРа као и план друштвено-корисног одн. хуманитарног рада
- Родитеља потписује решење о ПВР-у
- Ученик има обавезу да учествује у активностима ПВР-а и друштвено-корисног рада, од момента када га о томе обавести одељењски старешина или школски психолог или педагог, најмање својим присуством, увек када је позван од стране одељењског старешине или стручних сарадника. Пожељно је да ученик буде активан у ПВР, да преузме одговорност за остваривање текућих и крајњих циљева ПВР, у мери своје зрелости и положаја.
- У року од 15 дана или најдуже до окончања васпитно-дисциплинског поступка одељењски старешина, на прописаном обрасцу, доставља директору школе и психолошко-педагошкој служби извештај о ПВР који обавезно садржи препоруку: ПВР је дао резултате и успешно се обуставља или ПВР није дао резултате и наставља се са израдом новог плана уз препоруку изрицања одговарајуће мере.

Стручни рад у оквиру ПВР

- Одељењски старешина може спроводити индивидуални саветодавни рад са учеником, консултације са родитељем, групни саветодавно-едукативни рад у оквиру одељењске заједнице итд.
- Психолог и педагог у оквиру ПВР процењују које активности ће спровести, а у зависности од узраста ученика, врсте повреде правила понашања, карактеристика породице и друго (интервју, саветовање, процена личности, способности и мотивације, социометрија, радионице на нивоу одељењске заједнице итд).
- Родитељ/старатељ у оквиру ПВР информише школу о копацитетима тј. јаким странама ученика и породице које могу послужити као „ослонац“ за спровођење ПВР-а, предлаже и/или реализује договорене активности (зависно од спремности и компетенција) из плана у породичном окружењу. Установа је у обавези да информише родитеља о мерама и активностима које предузима кроз ПВР, као и о разлозима за предузимање ПВР са дететом и да га укључи у спровођење планираних активности
- Други наставници у школи имају своје место у ПВР-у, а нарочито у томе што сарађују у остваривању циљева ПВР-а, прате и износе запажања о ученику, подстичу пожељне промене, дају модел, спроводе делове договорених васпитних активности.

Документовање ПВР

О спроведеним активностима у оквиру појачаног васпитног рада са ученицима сви актери из школе воде писану документацију, и то:

- одељењски старешина у личној документацији одељењског старешине и у прописаним обрасцима за ПВР: захтев директору школе; план рада са учеником/цом у процесу ПВР; извештај о ПВР,
- психолог у дневнику рада психолога и психолошком картону ученика одн. евиденцији рада са ученицима,
- педагог у дневнику рада педагога и евиденцији рада са ученицима,
- школски Тим заштиту у прописаној евиденцији рада тима

Предлог активности у оквиру ПВР-а:

- разговор о проблему са учеником, уз примену активног слушања
- подржавајућа комуникација са учеником (поштовање, поверење, разумевање, емпатија...)
- оснаживање промене у понашању ученика
- помоћ у изградњи другачијег стила понашања
- указивање на позитиван пример
- подстицање сарадње и поверења са вршњацима и наставницима
- анализа проблемских ситуација (сукоби, конфликти,ставови, улоге, одговорности...)
- предочавање последица неадекватног понашања, упознавање ученика са санкцијама/ могућим последицама понашања
- помоћ ученику да сагледа како се његово понашање може одразити на особе из окружења (друге ученике, родитеље, наставнике…)
- указивање на грешку и идентификовани проблем (али без понижавања, вређања, етикетирања, исмевања..)
- похвале и минималних позитивних промена у понашању, охрабрење
- заједничко дефинисање јасних и достижних краткорочних циљева промена у понашању ученика (нпр. без изостанака у првој наредној седмици или месецу, без конфликта са другом из клупе, са друговима из одељења, без ометања часа математике...)
- помоћ у сагледавању и дефинисању дугорочних циљева и интереса ученика
- помоћ у адаптацији на школу
- појашњење очекивања које школа има од ученика

- помоћ у структуисању дневних активности (учење, одмор, ваннаставне активности, дружење...)
- рад на јачању воље, школске мотивације, развијање амбиција, интересовања и циљева
- помоћ у реалном сагледавању себе и својих могућности
- помоћ у изградњи конструктивног понашања у сукобу
- сарадња са колегама у интересу ученика
- сарадња са родитељима (старатељима) у интересу ученика
- сарадња са одговарајућим установама у интересу ученика
- указивање на личности из окружења, медија, историје, литературе, филмова- као позитивне моделе и узоре за ученика
- помоћ у кризама породичног, социјалног и емоционалног живота ученика
- помоћ у развојним кризама адолесцентског периода
- помоћ у изградњи и јачању самопоуздања, перцепције личних квалитета и снага
- неформални „уговори“ и договори са учеником
- редовна комуникација и размена са учеником/ родитељем/ стараоцем/ установом/ колегама

Подстицање ученика за обављање друштвено-корисног, односно хуманитарног рада

Преузето са https://pravno-informacioni-sistem.rs

На основу члана 85. став 21. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19, 6/20, 129/21 и 92/23) и члана 17. став 4. и члана 24. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон),

Министар просвете доноси

ПРАВИЛНИК

о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада у установама образовања и васпитања

"Службени гласник РС", број 10 од 9. фебруара 2024.

Члан 1.

Овим правилником прописују се ближи услови, начин, садржај, дужина, место и време обављања и друга питања од значаја за обављање друштвено-корисног, односно хуманитарног рада у установама образовања и васпитања.

Члан 2.

Друштвено-користан, односно хуманитаран рад (у даљем тексту: друштвено-користан рад), у смислу овог правилника, обухвата активности чијим се остваривањем развија друштвено одговорно понашање ученика.

Друштвено-користан рад, у смислу овог правилника, односи се на друштвено-користан и хуманитарни рад који школа планира годишњим планом рада у оквиру плана заштите од насиља и остварује се ради укључивања свих ученика у планирање и реализацију тог рада, као и друштвено-корисни и хуманитарни рад који се реализује у оквиру појачаног васпитног рада.

Члан 3.

Активности друштвено-корисног рада представљају следеће активности: хуманитарне акције; еколошке акције уређења школе, учионица, других просторија, као и школског окружења; акције прикупљања материјала за рециклажу; припрема, односно уређење школског простора за одржавање школских манифестација, изложби, гостовања, спортских и других такмичења; посете установама социјалне заштите за смештај деце и омладине, домовима старих и Црвеном крсту; и друге активности које доприносе развоју емпатије, толеранције и унапређивању односа заснованих на међусобном уважавању и сарадњи.

Предлог активности које запослени у установама образовања и васпитања могу да планирају и реализују у складу са годишњим планом заштите од насиља, као и у оквиру појачаног васпитног рада налазе се у Прилогу, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 4.

Учествовањем ученика у планирању и реализацији активности друштвено-корисног рада које запослени у школама организују, стварају се услови за утврђивање оцене из владања и по том основу, од другог разреда основне школе и у свим разредима средње школе.

Члан 5.

Друштвено-користан рад има превентивну функцију и доприноси развијању емпатије, солидарности и сарадње, активизма, као и основних моралних вредности и уз унапређивање међупредметне компетенције одговорно учешће у демократском друштву, а у складу са референтним оквиром компетенција за демократску културу Савета Европе (РОДК).

Сврха друштвено-корисног рада је, поред осталог, да ученици унапреде компетенције потребне за одговорно учешће у друштву, као и да буду оснажени да поштују и промовишу људска права.

Планом заштите од насиља планирају се активности друштвено-корисног рада у које се укључују ученици, запослени и родитељи, односно други законски заступници (у даљем тексту: родитељ), у оквиру установе или у сарадњи са локалном заједницом и другим установама.

Друштвено-користан рад мора бити тако организован да не сме да угрози психички и физички интегритет учесника, безбедност и здравље.

У ситуацији када се друштвено-корисни рад планира за ученика који наставу похађа по индивидуалном образовном плану узима се у обзир и мишљење тима за инклузивно образовање.

Члан 6.

Када се друштвено-користан рад користи као једна од активности појачаног васпитног рада представља облик ресторативне дисциплине.

Ресторативна дисциплина јесте приступ којим се омогућава умањивање или отклањање начињене штете, односно последица те штете, развија свест о одговорности и последицама сопственог и понашања других и поправљају односи укључених страна.

Када се користи у оквиру појачаног васпитног рада циљ одређивања друштвено-корисног рада у школама, који се остварује у складу са овим правилником, јесте превенција непожељног и друштвено неприхватљивог понашања ученика кроз развој пожељних и позитивних облика понашања.

Наставник, односно стручни сарадник у школи, за развијање пожељних/позитивних облика понашања ученика и конструктивно решавање конфликата примењује саветодавни рад, технику дијалога, радионичарски рад, поступак школске медијације, укључује вршњачку медијацију и друго.

Члан 7.

Друштвено-користан рад се планира и реализује у оквиру појачаног васпитног рада ученика за учињену лакшу и тежу повреду обавеза ученика, као и повреда забране уређене законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, а водећи рачуна о психофизичкој и здравственој способности, узрасту и достојанству ученика.

У ситуацији повреде забране или теже повреде обавеза ученика, када се израђује план појачаног васпитног рада за ученика, тим за заштиту у сарадњи са родитељима, одређује активности друштвено-корисног рада за ученика.

У ситуацијама лакше повреде обавеза ученика и првог нивоа вршњачког насиља када се планирају активности појачаног васпитног рада за ученика, одељенски старешина у сарадњи са родитељима одређује активности друштвено-корисног рада за ученика.

Родитељ је дужан да активно учествује у остваривању плана појачаног васпитног рада, као и реализацији друштвено-корисног рада.

Родитељ је одговоран ако ученик одбије да учествује у реализацији активности друштвено-корисног рада, у складу са законом.

Члан 8.

Установа планира активности у складу са својим потребама, специфичностима, могућностима, условима и циљевима, самостално или у сарадњи са релевантним институцијама, организацијама, локалном заједницом и сл.

Запослени у школама планирају и реализују активности друштвено-корисног рада заједно са ученицима, уз укључивање родитеља. Неопходно је да се у планирање активности укључују и родитељи ученика.

Члан 9.

Друштвено-користан рад остварује се у просторијама школе под надзором наставника, у складу са проценом уз учешће родитеља, директора, односно стручног сарадника или ван просторија школе у сарадњи са надлежним центром за социјални рад и другим релевантним установама/институцијама.

Активности друштвено-корисног рада се могу организовати и остваривати у групи, одељењу, разреду, односно класи у оквиру школе, као и у другој установи, самостално или уз подршку вршњака, запослених у установи, директора, родитеља и др.

Члан 10.

У оквиру појачаног васпитног рада, приликом планирања активности друштвено-корисног рада потребно је да се узму у обзир особености ученика и врста повреде која је извршена.

Планиране активности не смеју угрожавати достојанство, психички и физички интегритет ученика, безбедност и здравље.

Активности морају бити примерене узрасту и у смислено логичкој вези са учињеном повредом обавеза ученика, односно повредом забране.

Одабрана активност друштвено-корисног рада треба да има за сврху развој вредносног система ученика који је извршио насиље и реализација те активности не сме доводити до виктимизације особе која је претрпела насиље.

Члан 11.

За друштвено-користан рад прописује се временски период/динамика, начин остваривања, праћења и извештавања о остваривању и ефектима активности у оквиру плана појачаног васпитног рада.

Приликом одређивања активности друштвено-корисног рада у оквиру појачаног васпитног рада одређује се трајање те активности, учесталост и временски период/динамика, узимајући у обзир карактеристике ученика, његов узраст и оптимално време за квалитетно и делотворно остваривање активности.

Препоручено трајање активности је од 30 до 60 минута и диманика остваривања одређује се у складу са карактеристикама активности и планом појачаног васпитног рада (препоручено је да активности буду организоване до четири пута недељно током четири недеље).

Члан 12.

Евидентирање и евалуација ефеката друштвено-корисног рада се врши приликом утврђивања оцена ученика из владања од другог разреда основне школе, у току и на крају полугодишта, као и у оквиру извештаја о појачаном васпитном раду ученика и извештаја о реализацији годишњег плана рада у оквиру плана заштите од насиља.

Члан 13.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада („Службени гласник РС”, број 68/18).

Члан 14.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Број 110-00-00247/2023-04

У Београду, 5. фебруара 2024. године

Министар,

проф. др **Славица Ђукић Дејановић,** с.р.

ПРИЛОГ

ПРЕГЛЕД

АКТИВНОСТИ ДРУШТВЕНО-КОРИСНОГ РАДА, КОЈЕ ЗАПОСЛЕНИ У УСТАНОВАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА МОГУ ДА ПЛАНИРАЈУ И РЕАЛИЗУЈУ У СКЛАДУ СА ГОДИШЊИМ ПЛАНОМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, КАО И У ОКВИРУ ПОЈАЧАНОГ ВАСПИТНОГ РАДА

– Организовање хуманитарних акција за вулнерабилне/осетљиве групе (представа, концерата, манифестација, изложба, прикупљања прилога, играчака и донирање, хуманитарни базари, спортске манифестације и сл.);

– Организивање хуманитарних акција за животиње (акције храњења и удомљавања напуштених животиња, прикупљање прилога, волонтирање у азилу за животиње, организовање манифестација, базара и сл.);

– Посете установама социјалне и здравствене заштите и другим установама које се баве хуманитарним радом (домови за децу без родитељског старања, домови за стара лица, дневни боравци за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом и сл.) у циљу реализације хуманитарних акција или друштвених активности;

– Организовање еколошких акција, акција заштите животине средине и животиња, акција рециклаже у установи и у сарадњи са локалном заједницом или релевентим институцијама, организацијама; обуке и предавања на тему екологије, заштите животне средине и примарне рециклаже ради подизања еколошке свести;

– Уређење простора школе или у локалној заједници – паркова, спортских терена, дворишта школе (сађење дрвећа, цвећа, постављање кућица за птице у школском дворишту и градском парку и сл.);

– Организовање тематских трибина, предавања, округлих столова, радионица на различите теме (превенције насиља, ментално здравље младих, здрави стилови живота, полно преносиве болести, психоактивне супстанце, заштита од нежељене трудноће, сексуално васпитање, пандемијске болести и значај хигијене и др.);

– Активно укључивање ученика у ученичке организације и тимове (ученички парламент, вршњачки тим, тим за медијацију и сл.);

– Формирање ученичких клубова који би се бавили волонтерским активностима у оквиру школе (међувршњачком подршком, књижевни клубови и др.);

– Укључивање ученика у различите пројектне/истраживачке активности школе (припрема простора, материјала, промотивног материјала, реализација активности, презентација и сл.);

– Укључивање ученика у организованим активностима школе – вршњачку подршку за учење, у оквиру додатне и допунске наставе, припреме за завршни испит, подршку ученицима у учењу, подршка и продуженом боравку (уколико постоји у школи);

– Укључивање ученика у организацији и реализацији различитих активности школе у циљу превенције насиља и дискриминације (предавања, радионице, Форум театар, Жива библиотека и др.);

– Креирање плана активности поводом обележавања значајних дана/датума током школске године (Међународни дан толеранције, Међународни дан заштите деце од насиља, Светски дан менталног здравља, Дечија недеља, Међународни дан деце, Међународни дан особа са инвалидитетом и сл.);

– Укључивање ученика у рад ученичке задруге, уколико је установа основала исту и

– Друге активности друштвено-корисног рада у смислу овог правилника.

Напомена: **Наведене активности се могу комбиновати и проширивати планирањем других активности у складу са специфичностима, могућностима, потребама и циљевима школе, као и општим актима школе, а све у циљу креирања прихватајућег и толерантног окружења, развоја емпатије и неговања односа међусобног уважавања, сарадње и ненасилне комуникације.**

Поступци за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања

Рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања је битно због предузимања мера превенције, како не би дошло до ситуација и ескалације насиља. Низ фактора делује на појаву ризичних ситуација за појаву насиља. Правовремено реаговање је битан чинилац и може бити кључни фактор за рано сузбијање насиља.

Активности које установа преузима у циљу раног препознавања ризика:

- Идентификација ученика који испољавају агресивно и неприлагођено понашање (начини реализације: праћење понашања ученика, идентифација ученика из дисфункционалних породица и социјално-депривираних средина, прикупљање података о ученику од родитеља, наставника, васпитача…)
- Идентификација ученика који могу постати жртве насиља
  (начини реализације: праћење понашања ученика, идентифација ученика из дисфункционалних породица, социјално-депривираних средина и осетљивих група, прикупљање података о ученику од родитеља, наставника, васпитача као и применом социометријских техника…)
- Идентификација групе или одељења у којима су нарушени односи међу ученицима (начини реализације: стална размена информација са одељењским старешинама, наставницима који реализују наставу и ваннаставне активности у датим одељењима, примена социометријских техника, укључивање родитеља)

Начини реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња да се оно догађа

И Н Т Е Р В Е Н Т Н Е А К Т И В Н О С Т И

- Поступање по унапред утврђеним и прописаним корацима – редоследу поступака у случају интервенције:
  - проверавање сумње и прикупљање информација

- заустављање насиља и смиривање учесника, - обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби, - консултације у установи, - мере и активности - праћење ефеката предузетих мера и активности		
Током школске године (у континуитету и по потреби)	1. Рад са ученицима која врше дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање. Састављање плана појачаног васпитног рада за ситуације другог и трећег нивоа за ученике који су извршили насиље, подстрекивали на насиље или пасивно подржавали насилну ситуацију. 2. Реализација појачаног-васпитног рада уз примену предложених активности друштвенокорисног и хуманитарног рада; 3. Учествовање у васпитно-дисциплинским поступцима против починиоца уколико је утврђен трећи ниво насиља, састављање ПВР-а, праћање понашања, предлагање мера… 4. Информисање надлежне школске управе о ситуацијама трећег нивоа насиља одмах, а најкасније у року од 24 сата, са основним подацима којима Тим до тог момента располаже.	***** Тим за заштиту *Вршњачки тим *Ученички парламент * ПП служба *Тим за ИО (по потреби) * Дежурни наставници *Предметни наставници * Одељенске старешине *Савет родитеља *Родитељи ученика

	5. Вршење процене да ли је неопходно да се ученик удаљи из процеса непосредног образовно-васпитног рада и осталих облика образовно-васпитног рада уколико је претња по безбедност других ученика и запослених у школи 6. Подршка ученицима који трпе дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање-интервенисање у циљу заустављања ДНЗЗ, осигуравање безбедности ученика изложених ДНЗЗ, састављање плана заштите и примена мера у циљу смањења ризика од понављања, ублажавање последица и праћење ефеката предузетих мера; 7. Саветодавни рад са родитељима. Укључивање родитеља у планирање и реализацију активности (у оквиру плана заштите/ плана појачаног васпитног рада) и информисање о могућностима пружања подршке; 8. Помоћ и подршка наставницима и одељењским старешинама у решавању случајева насиља у одељењу; 9. Сарадња са свим релевантним службама (МУП, Центар за	

	социјални рад, здравствена служба, медији, Школска управа)- континуирана сарадња и укључивање спољашње мреже заштите у повећање безбедности ученика; 10. Континуирано евидентирање случајева дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања (редовно ажурирање података у вези са безбедношћу ученика и планирање даљих активности на основу актуелних података); 11. Примена утврђених поступака и процедура у ситуацијама дискриминације и насиља; 12. Примена матрице за поцену нивоа дискриминације у случајевима вршњачке дискриминације 13. Организовање консултација у установи и процена нивоа ризика за безбедност ученика; 14. Охрабривање деце посматрача да конструктивно реагују; 15. Праћење ефеката предузетих мера 16. Препознавање фактора рањивости везаних за трговину људима, пружање подршке ученику и укључивање других институција у складу са процедурама прописаним Правилником о протоколу	

	поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање 17. У случају сумње или сазнања да је ученик укључен у било који облик трговине људима, школа реагује у складу са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, обавештава и сарађује са надлежним службама 18. Редовно вођење књиге дежурства у коју се бележе сва дешавања у вези са нарушавањем реда у установи 19. Размена искустава о актуелним питањима (у вези случајева насиља у установи).	

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.

У установи се предузимају мере у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: деце или ученика (вршњачко насиље); запосленог и детета, односно ученика; родитеља и детета, односно ученика; родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, ученика, запосленог или родитеља.

Установа је дужна да предузме мере у оквиру својих надлежности увек када постоји сумња или сазнање да дете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Уколико се насилно понашање догоди у простору установе и/или у време образовно-васпитног рада и других активности установе, предузимају се мере појачаног васпитног рада, а у складу са проценом нивоа, води се и окончава васпитно-дисциплински поступак у роковима и на начин утврђен законом. Установа обавештава друге институције у зависности од процењеног нивоа насиља.

Процењивање нивоа насиља, злостављања и занемаривања по нивоима

Процењивање нивоа насиља, злостављања и занемаривања по нивоима односи се само на вршњачко насиље.

Процењивање нивоа насиља, злостављања и занемаривања по нивоима има за циљ обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) установа у ситуацијама насиља и злостављања искључиво када су актери деца, односно ученици (ученик–ученик).

Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима, односно критеријумима за процену нивоа.

Критеријуми за процену нивоа насиља су интензитет, степен ризика, трајање и учесталост насилног понашања, последице, број учесника, узраст и карактеристика развојног периода детета, односно ученика.

Процену нивоа насиља врши тим за заштиту, а на основу прикупљених информација и чињеница.

Тим за заштиту може да редефинише процењени ниво уколико дође до нових сазнања и информација. Процену другог и трећег нивоа вршњачког насиља врши тим за заштиту, а првог нивоа одељењски старешина.

Примери разврставања различитих облика насиља према нивоима вршњачког насиља:

За први ниво вршњачког насиља:

– облици физичког насиља су: ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари и сл.

– облици психичког насиља су: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање" и сл.

– облици социјалног насиља су: добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина и сл.

– облици сексуалног насиља са сексуалном поруком су: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација и сл.

– облици насиља злоупотребом информационих технологија, друштвених мрежа и других дигиталних канала комуникације су: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука смс-ом, ммс-ом или путем аудиовизуелних снимака и сл.

Понављање поступака класификованих као први ниво насиља, сматрају се другим нивоом.

За други ниво вршњачког насиља:

– облици физичког насиља су: шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке", затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу и сл.

– облици психичког насиља су: уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање и сл.

– облици социјалног насиља су: сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање и сл.

– облици сексуалног насиља су: сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење и сл.

– облици насиља злоупотребом информационих технологија, друштвених мрежа и других дигиталних канала комуникације су: оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба друштвених мрежа, блогова, форума и четовања у циљу вређања, исмевања и подстицање угрожавања достојанства личности снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и сл.

За трећи ниво вршњачког насиља:

– облици физичког насиља су: туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем и сл.

– облици психичког насиља су: застрашивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације и сл.

– облици социјалног насиља су: претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других и сл.

– облици сексуалног насиља: завођење ученика од стране запослених, злоупотреба ауторитета, поверења, или утицаја над дететом/учеником подвођење, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест и сл.

– облици насиља злоупотребом информационих технологија, друштвених мрежа и других дигиталних канала комуникације су: злоупотреба друштвених мрежа, блогова, форума и четовања у циљу слања претњи и угрожавања сигурности, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија и сл.

Насилно понашање са трећег нивоа може да буде третирано као тежа повреда обавеза и као повреда забране утврђене законом, у зависности од околности (последице, интензитет, учесталост, учесници, време, место, начин и др.), што процењују тим за заштиту и директор.

.

Интервенција према нивоима насиља, злостављања и занемаривања

Ниво насиља и злостављања условљава и предузимање одређених интервентних мера и активности.

На првом нивоу, који по правилу процењује одељењски старешина, активности предузима самостално одељењски старешина, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално. одељењски старешина може консултовати и психолога/педагога школе за подршку по потреби.

Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако појачани васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање одељенски старешина укључује тим за заштиту. Тим за заштиту у складу са информацијама процењује ниво и предузима даље активности.

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са тимом за заштиту и обавезно учешће родитеља ученика, у смислу појачаног васпитног рада, као и могућност предлагања покретања васпитно-дисциплинског поступка.

На трећем нивоу, по правилу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно укључивање родитеља и надлежних органа и организација (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција, јавно тужилаштво и друге надлежне организације). На трећем нивоу обавезно се покреће васпитно-дисциплински поступак.

Тим за заштиту процењује да ли је неопходно да се током трајања васпитно-дисциплинског поступка ученик удаљује из процеса непосредног образовно-васпитног рада и осталих облика образовно-васпитног рада најкраће пет радних дана, а најдуже до окончања васпитно-дисциплинског поступка, уважавајући ризике, досадашње понашање ученика и изречене мере, последице и околности ситуације, безбедност, узраст и развојне карактеристике детета и сл.

Осим наведеног, тим за заштиту процењује да ли је неопходно да ученик буде удаљен из процеса непосредног и осталих облика образовно васпитног рада и приликом покретања васпитно-дисциплинског поступка за учињене теже повреде обавезе ученика које се односе на поседовање, подстрекавање, помагање, давање другом ученику и употребу

психоактивних супстанци, односно алкохола, дрога и никотинских производа, као и уношење у школу оружја, пиротехничког средства или другог предмета којим може да угрози или повреди друго лице.

Улога тима за заштиту је да прикупи чињенице од значаја за поступање и квалификовање теже повреде обавеза ученика.

Процена тима за заштиту чини саставни део решења којим се ученик удаљује из процеса непосредног образовно-васпитног рада.

О удаљењу ученика, школа, поред родитеља, обавештава и надлежни центар за социјални рад у циљу заједничког деловања и израде плана појачаног васпитног рада за ученика, током трајања васпитно-дисциплинског поступка, односно мере непосредног удаљавања.

У случају удаљавања из процеса непосредног образовно-васпитног рада и осталих облика образовно-васпитног рада установа, заједно са родитељима и центром за социјални рад, реализује појачан васпитни рад. Током удаљења ученика, школа је у обавези да на иницијативу ученика, родитеља, достави потребне наставне материјале како би се обезбедио континуитет у праћењу наставног процеса ученика.

У случају неукључивања, односно непоступања по поновном обраћању надлежном центру за социјални рад, установа обавештава министарство надлежно за надзор над радом центара.

Приликом реализације активности, у оквиру плана појачаног васпитног рада, родитељ је одговоран за редовно учешће детета у планираним активностима плана појачаног васпитног рада.

Након повратка у школу, са учеником се наставља појачан васпитни рад и праћење, у складу са планом.

Ученици старости до 14 година нису кривично и прекршајно одговорни, те се према њима не може покренути кривични, нити прекршајни поступак за извршено насиље, већ се према њима искључиво примењују активности из надлежности образовно-васпитног система, здравственог и система социјалне заштите. У ситуацијама када је реч о ученицима изнад 14 година обавештава се јавни тужилац за малолетнике и полиција, а

предузимају се и активности из надлежности образовно-васпитног система, здравственог и система социјалне заштите.

Када родитељ чини насиље, злостављање или занемаривање детета и када његово укључивање у поступак није у најбољем интересу детета установа обавезно укључује надлежни центар за социјални рад.

Ако постоји сумња или сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању детета и ученика у породици, директор без одлагања обавештава надлежно јавно тужилаштво, полицију и центар за социјални рад који предузимају даље мере у складу са законом.

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања према детету и ученику у установи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према детету и ученику мере за заштиту и подршку (план заштите од насиља) на основу Правилника о протоколу. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са законом.

Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће лице према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад, полицију и надлежно јавно тужилаштво.

Када се насиље и злостављање дешава у установи између одраслих лица (запослени – запослени; запослени – родитељ; запослени, родитељ – треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

У свим ситуацијама када се непосредно дешава насиље или постоји оправдан разлог да се сумња да ће доћи до насиља услед непредузимања хитних мера заштите, без обзира на узраст учесника ситуације насиља, установа одмах обавештава полицију ради спречавања даљег вршења насиља и обезбеђивања помоћи и заштите.

У поступку заштите детета и ученика од насиља, злостављања и занемаривања установа је дужна да: поступак води ефикасно и економично; обезбеди заштиту и поверљивост

података до којих дође пре и у току поступка; да дете, односно ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Заштита запослених

Установа је дужна да поступа увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Процењивање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима не односи се на запослене, већ само на вршњачко насиље.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да одмах обавести родитеља и центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са законом за ученике старости до 14 година, а за ученике изнад 14 година, осим наведених активности и да обавести надлежно јавно јавно тужилаштво и полицију.

У случају повреде части, угледа и достојанства запосленог од стране ученика примењују се мере и активности прописане за трећи ниво вршњачког насиља.

Када је ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом починилац насиља према запосленом, неопходно је да директор у сарадњи са тимом за заштиту и тимом за инклузивно образовање утврди да ли је испољено (агресивно) понашање ученика последица здравственог стања, односно развојне сметње и у складу са тим се предузимају даље мере и активности, односно процењују кога је потребно укључити од спољашње мреже заштите (стручњаци из здравственог система, социјалне заштите и др.).

Када је родитељ или треће лице починилац насиља према запосленом или запослени према запосленом, директор је дужан да таква сазнања пријави полицији и надлежном јавном тужилаштву, а када је родитељ починилац насиља да обавести и надлежни центар за социјални рад, у року прописаним Законом.

Уколико установа има сазнање да родитељ или треће лице на друштвеним мрежама омаловажава, вређа, прети или позива на насиље према запосленом, а у вези са

професионалном улогом запосленог, установа је дужна да о томе обавести надлежно јавно тужилаштво, у року прописаном Законом.

Када запослени изврши насиље над запосленим директор поступа у складу са законом.

Редослед поступања у интервенцији

- **Проверавање сумње или откривање насиља**

  Знаци који указују да ученик трпи насиље (различитих типова и нивоа) или злостављање, могу бити очигледни, сазнање о насиљу је онда директно (кад дете или неко из околине саопшти податак у вези са тим) или индиректно (када наставници, ученици или родитељи на основу неких знакова сумњају да се насиље дешава). Сумњу одмах треба проверити у поверљивом, пажљиво вођеном индивидуалном разговору са дететом (а по могућности и из других релевантних извора), при чему су разумевање и поверење, поштовање процедура предуслови ефикасности. Разговор обавља предметни наставник (ако се њему дете поверило или он има основану сумњу) или одељењски старешина. Ако је неопходно (у случају насиља другог и трећег нивоа било ког типа) ангажују се психолог или педагог школе и Тим за заштиту од насиља, а они одређују даље кораке активности.

  Начин прикупљања информација одређује се у складу са специфичностима ситуације и проценом установе (непосредан разговор/усменим путем, писаним путем, анонимна анкета и сл).

  Установа проверава сваку информацију о могућем насиљу, злостављању и занемаривању и врши преглед видео записа са сигурносних камера (ако се насиље десило у делу установе које покривају камере).

  Прикупљене информације немају значај изјаве која се даје у току васпитно-дисциплинског поступка.

  Изјава од малолетних ученика која се узима у току васпитно-дисциплинског поступка, узима се у присуству родитеља, а у складу са одредбама закона, којима је прописан васпитно-дисциплински поступак у установи.

У случају сумње на насиље појачава се васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.

- **Заустављање насиља и смиривање учесника**
  обавеза је свих који имају било какво сазнање или сумњају да се насиље дешава, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника. Ученици одмах имају обавезу да обавесте било ког одраслог, запосленог у школи, који је у том тренутку доступан или било ког члана Тима за заштиту деце (на огласној табли школе истакнута су њихова имена). Запослени су у обавези да зауставе насиље и одмах обавесте све надлежне у установи (одељењског старешину и чланове Тима). У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.
- **Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција**
  обавештавање и позивање родитеља (и обавештавање одељењског старешине) одвија се паралелно са заустављањем поступања и смиривањем учесника, са најкраћим могућим временским размацима. Обавља се одмах након заустављања насиља. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава Центар за социјални рад.
- **Консултације у установи**
  се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције, односно ради успостављања и развијања усклађеног, уједначеног и ефикасног поступања. У консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, психолог, педагог, тим за заштиту, директор, ученички парламент. Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство надлежно за послове образовања и васпитања (у даљем тексту:

Министарство) - надлежну школску управу, центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу итд.

- **Мере и активности (План заштите/ План појачаног васпитног рада)**

  предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за сву децу и ученике - учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања)

  План заштите од насиља и план појачаног васпитног рада може да се сачине и за цело одељење, односно васпитну групу.

  План заштите садржи:

  - ✓ активности усмерене на промену понашања (појачан васпитни рад са учеником, рад са родитељима, одељењском заједницом, по потреби са Саветом родитеља и органом управљања),
  - ✓ носиоце активности и
  - ✓ рокове за реализацију активности.

  План заштите од насиља, односно план појачаног васпитног рада за ученика треба да садржи и евалуацију тог плана.
  Препорука је да се план евалуира на две недеље и да се по потреби ревидирају активности.

  План заштите саставља Тим за заштиту самостално или, по потреби, уз учешће других органа, служби и установа из спољашње заштитне мреже. Установа треба да ангажује, када год је то могуће и када је у најбољем интересу ученика, и чланове одељењске заједнице, родитеље, Ученички парламент, вршњачке медијаторе и ученике који су усвојили вештине ненасилне комуникације.

- **Праћење ефеката предузетих мера и активности**

са циљем провере успешности даљег планирања заштите и других активности установе.

,

Прати се:

- ✓ понашање детета које је починиоца насиља
- ✓ понашање детета које је трпело насиље
- ✓ понашање сведока насиља
- ✓ понашање вршњака у одељењу
- ✓ сарадња и учешће родитеља горе у овом процесу
- ✓ како функционише Тим и унутрашња заштитна мрежа и
- ✓ колико су помогле ангажоване институције и стручњаци из спољње заштитне мреже.

Уколико се процени да се ситуација понавља, усложњава и постаје још ризичнија, морају се планирати додатне мере и активности: укључивање дежурних запослених у што већем броју, укључивање вршњачког Тима и вршњачких медијатора родитеља, чешће ангажовање школског полицајца, ПП служба и о.с. треба да појача индивидуални рад са децом, породицом у целини уз помоћ стручњака из здравствених установа, Центра за социјални рад и др.

Документација о појединачним ситуацијама насиља

- Одељењски старешина бележи насиље на првом нивоу; прати и процењује делотворност предузетих мера и активности и евидентира у педагошкој документацији.
- Информације о насиљу које захтева укључивање Тима за заштиту (другог и трећег нивоа) прикупља и чува психолог /педагог (службене белешке и сви други облици евидентирања података о лицу, догађају, предузетим радњама и др.)
- Документација обухвата и Планове заштите.

Када се ПВР покреће поводом ситуације насиља првог нивоа

- На првом нивоу активности предузима одељењски старешина у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално.
- Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво, а то подразумева укључивање Тима за заштиту.

Облици и садржаји рада са свом децом и ученицима у ситуацијама насиља , односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања;

План заштите / План појачаног васпитног рада

- саставља се обавезно за II и III ниво насиља.
- саставља се за жртву, починиоца и (по потреби) за сведока насиља/ или за групу.
- сачињава га Тим за заштиту са одељењским старешином и родитељима ученика, а по потреби и са другим органима / институцијама
- садржи активности усмерене на промену понашања, време реализације и процену успешности предузетих мера и активности

План заштите/ појачаног васпитног рада зависи од: врсте и тежине насилног понашања, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и сл.

Мере и активности се планирају на основу сагледавања карактеристика детета/ученика, потреба за подршком и уз учешће детета/ученика и родитеља, осим када се ради о насиљу у породици, када је нужно укључити надлежни Центар за социјални рад. ПВР треба да буде прилагођен индивидуалним потребама ученика, неопходно је узети у обзир породичну ситуацију (дефицијентност породице, родитељски стил васпитања, социо-материјални статус, заступљеност антисоцијалног понашања чланова породице и др.), редовност похађања наставе, податке о владању и понашању у претходном периоду, податке о васпитним и васпитно-дисциплинским мерама уколико их је било у претходном периоду, ефекте изречених мера и друштвено корисног односно хуманитарног рада, однос ученика према школским обавезама, другим ученицима и запосленима, као и друге специфичности ученика. На основу расположивих података направити профил ученика са дефинисаним слабим странама на чијем унапређивању треба радити, али и јаким странама који могу бити ослонац у раду.

План ПВР-а садржи:

- ✓ кратак опис проблема и понашања које треба кориговати код ученика
- ✓ општи циљ – промену коју желимо да постигнемо
- ✓ специфичне циљеве, активности кроз које је планирано остваривање специфичних циљева
- ✓ активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, по потреби укључивање Ученичког парламента, Савета родитеља, а и органа управљања.

  Обавезно дефинисати
- ✓ носиоце тих активности
- ✓ временску динамику као и
- ✓ начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у ширу друштвену заједницу.
- ✓ начине/време евалуације активности

Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара

потребама детета, односно ученика, прилагоди и образовни рад, предложиће тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана. За ученика који се образује у складу са чланом 76. став 6, тач. 1) и 2) Закона о основама система образовања и васпитања у израду плана заштите/ појачаног васпитног рада се укључује Тим за инклузивно образовање. У припрему плана заштите и реализацију, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељенске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и децу, односно ученике – учеснике у насиљу и злостављању.

План заштите сачињава тим за заштиту заједно са одељенским старешином, односно васпитачем, психологом, педагогом, секретаром директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама.

План заштите садржи и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

План заштите треба да садржи и евалуацију плана.

Уколико појачани васпитни рад није делотворан (за 2. ниво насиља), директор покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са законом.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Када су извршиоци насиља ученици старости до 14 година против којих се не може поднети прекршајна или кривична пријава, нити покренути прекршајни и кривични поступак, на овом узрасту се искључиво примењују мере из надлежности образовно-васпитног система, здравственог система и система социјалне заштите. У раду са учеником до 14 година родитељ има обавезу да се укључи у појачан, односно по интензитету примерен потребама ученика васпитни рад. Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава

центар за социјални рад, односно полицију или јавног тужиоца. На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.

Начини, облици и садржаји сарадње са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежном организационом јединицом полиције (у даљем тексту: полиција), центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима и др.

Тим за заштиту и други стручни органи у школи остварују пуну сарадњу са породицом ученика, јединицом локалне самоуправе, надлежном организационом јединицом полиције, центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима и координисано делују укључујући и могућност спровођења заједничких мера и активности када год се јави потреба за тим. Умрежавање свих кључних носилаца у превенцији и интервенцији у области заштите од насиља је од кључног значаја за безбедност свих актера живота у школи.

Сваки случај за који се процени да је то потребно пријављује се Школској управи, Центру за социјални рад, Муп-у итд. и поменути органи даље координирају активностима у процесу заштите ученика, а у установи се води уредна документација о оствареној сарадњи са детаљним извештајем о догађају.

Сарадња са родитељима успоставља се и спроводи кроз разноврсне активности као што су:

- Укључивање родитеља у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање насиља, злостављања и занемаривања.
- Упознавање родитеља са правном регулативом у области заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања.
- Укључивање родитеља у интервентне активности када се деси насиље.

Сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи у превазилажењу проблема насиља у школи:

- ✓ Сарадња са здравственом службом
- ✓ Сарадња са институцијама локалне заједнице
- ✓ Сарадња са Центром за социјални рад
- ✓ Сарадња са школским полицајцем и МУП-ом
- ✓ Сарадња са правосудним органима

Активности које се спроводе у сарадњи са службама ван школе:

Едукативна предавања о безбедности и заштити ученика(углавном у организацији МУП-а)

Едукативна предавања о здравим животним стиловима, предавања на тему репродуктивног здравља младих и превенцији ризичног понашања, упознавање ученика са ризиком приликом употребе психоактивних супстанци итд. (у сарадњи са здравственом службом)

Пружање здравствене помоћи када ситуација налаже.

Размена информација са другим установама у локалној заједници која омогућава ефикаснију превенцију наиља и благовремено и адекватно реаговање (што је нарочито важно у кризним ситуацијама)

Консултације са службама ван школе и информисање надлежних када дође до насиља (МУП, Центар за социјални рад, Правосудни органи..)

Са овим установама размена информација је редовна

У установи се прати и процењује:

- Колико су институције из спољашње заштитне мреже биле укључене и који су ефекти њиховог укључивања.
- Резултат праћења је и стално развијање и унапређивање превентивних активности и разноврсних модела интервенције.
- На основу анализе, дефинишу се мере и активности за унапређивање рада свих

учесника у овој области

Начини праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите (документација, анализа, извештавање)

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности установа:

1) прати остваривање програма заштите установе;

2) евидентира случајеве насиља, злостављања и занемаривања другог и трећег нивоа;

3) прати остваривање конкретних планова заштите другог и трећег нивоа;

4) укључује родитеља у васпитни рад у складу са врстом и нивоом насиља и праћење ефеката предузетих мера и активности;

5) прати остваривање активности друштвено-корисног, односно хуманитарног рада;

6) прати остваривање плана поступања установе у кризним догађајима;

7) евидентира кризне догађаје;

8) анализира стање и извештава.

Одељењски старешина бележи насиље на првом нивоу; прати и процењује делотворност предузетих мера и активности и евидентира у педагошкој документацији.

О случајевима који захтевају укључивање тима за заштиту (други и трећи ниво) документацију (службене белешке и сви други облици евидентирања података о лицу, догађају, предузетим радњама и др.) води, чува и анализира за потребе установе психолог и педагог.

Тим за заштиту подноси извештај о реализацији превентивних и интервентних активности два пута годишње. Директор извештава орган управљања, Савет родитеља и Ученички парламент.

Извештај о остваривању програма заштите је саставни део годишњег извештаја о раду установе и доставља се Министарству просвете, односно надлежној школској управи.

Извештај садржи: учесталост инцидентних ситуација и број пријава; заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања; број повреда; учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених; број и ефекте оперативних планова заштите; остварене обуке у превенцији насиља, злостављања и занемаривања и потребе даљег стручног усавршавања; број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака; број реализованих активности друштвено-корисног, односно хуманитарног рада, број кризних догађаја и евалуација плана поступања установе у кризном догађају; остварене обуке у циљу ефикасног реаговања установе у кризним ситуацијама, степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад установе и друге параметре.

Директор одлучује о дозволи приступа документацији и подацима у поступку заштите детета и ученика, осим ако је на основу закона, а на захтев суда, односно другог надлежног органа обавезан да их достави. Коришћење документације у јавне сврхе и руковање подацима мора бити у складу са законом.

На основу анализа стања, праћења насиља, злостављања и занемаривања, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, установа дефинише даљу политику заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

Анализа се ради на основу:

-Извештаја о реализацији плана рада Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и програма превенције насиља;

-Анкете за ученике о безбедности и ситуацијама насиља у установи;

-Анкете за родитеље о безбедности и ситуацијама насиља у установи

-Анкете за наставнике о безбедности и ситуацијама насиља у установи

-Извештаја о самоевалуацији рада школе.

Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледи, части или достојанства личности

Општи циљ Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности је унапређивање живота деце/ученика/одраслих (запослених у школи, родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица) применом:

- мера превенције- у сврху предупређивања дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности
- мера интервенције – у ситуацијама када се јавља дискриминација или понашање којим се вређа углед, част или достојанство личности деце/ученика/одраслих

Специфични циљеви у превенцији/ задаци Програма:

– упознавање ученика и одраслих са појмом и облицима дискриминаторног понашања и понашањима којима се вређа углед, част и достојанство личности

– подизање свести свих ученика и одраслих о негативном деловању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства на сваког појединца.

– унапређење равноправности и међусобног поштовања свих који учествују у школском животу.

– усвајање ставова толеранције, прихватања и поштовања различитости код ученика и осталих актера у школи

– кроз промовисање поштовања различитости и социјалног укључивања, утицати на подизање свести о значају нулте толеранције на дискриминацију и стварање услова за сигурно и подстицајно окружење за све учеснике у установама образовања и васпитања – децу, родитеље, запослене...

– увиђање односа и спреге између насилног и дискриминаторског понашања

– стварање сигурног и подстицајног окружења за све, а нарочито за лица из осетљивих група и лица којима је потребна додатна подршка у образовању

– неговање и развој инклузивне климе у школи
– неговање атмосфере сарадње, уважавања и развијање позитивног система вредности

– превазилажење стереотипа и предрасуда

–успостављање сарадње са свим носиоцима послова заштите од дискриминације-унутрашња и спољашња заштитна мрежа

– реинтеграција дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације

– стручно усавршавање у области превенције и поступања у случајевима дискриминаторног понашања

– унапређивање познавања процедура за пријављивање и поступање у случају сумње или сазнања о свим облицима дискриминаторног понашања, вређања угледа, части и достојанства личности

Појам и врсте дискриминације

Под дискриминацијом се подразумева поступање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на појединца или групе особа, као и на чланове њихових породица или њима блиске особе на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статусу мигранта, односно расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Укратко, дискриминација је неједнако поступање према

једнакима и једнако поступање према неједнакима. Сваки учесник у систему образовања и васпитања има право да буде заштићен од свих врста дискриминације.

Врсте дискриминације**:**

- **Непосредна дискриминација** постоји ако се појединац или група особа због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији у процесу образовања и васпитања или у ситуацијама које су непосредно или посредно повезане са процесом образовања и васпитања било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или би могли бити стављени у неповољан положај.

- **Посредна дискриминација** постоји ако се појединац или група особа, у процесу образовања и васпитања или у вези са процесом образовања и васпитања, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

- **Повреда начела једнаких права и обавеза** постоји ако се појединцу или групи особа, у процесу образовања и васпитања, због његовог, односно њиховог личног својства неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом појединцу или групи особа, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се тим мерама остварује.

- **Забрана позивања на одговорност** - Дискриминација постоји ако се у процесу образовања и васпитања, односно у вези са процесом образовања и васпитања према појединцу, или групи особа неоправдано поступа лошије него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању.

- **Удруживање ради вршења дискриминације** постоји ако се у установи или у процесу образовања и васпитања односно у вези са њим, образују удружења или групе чије је

деловање усмерено на кршење уставом, правилима међународног права и законом зајемчених слобода и права или на изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости, као и у свим другим случајевима када удруживање има за циљ вршење дискриминације.

- **Говор мржње** је сваки облик изражавања идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња и насиље против појединца или групе особа учесника у процесу образовања и васпитања, односно ма које друге особе због његовог личног својства, а које је у вези са процесом образовања и васпитања или радом школе.

Уколико постоји сумња или сазнање да је ученик укључен у промовисање, заговарање и подржавање идеолошки мотивисаног насиља, односно у насилни екстремизам, директор школе сазива тим за заштиту који разматра ситуацију и на основу прикупљених информација одлучује о даљем поступању унутар школе и обавештава родитеља и надлежно јавно тужилаштво.

Не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

У школи се не толерише било какво понашање запосленог према детету, ученику и одраслом; детета, ученика и одраслог према запосленом; родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица према запосленом; запосленог према родитељу, односно другом законском заступнику; детета, ученика и одраслог према другом детету, ученику или одраслом, којим се вређа углед, част или достојанство.

Посебни случајеви дискриминације су дискриминација у:

1) остваривању исхода и стандарда образовања и васпитања,

2) остваривању права на образовање и васпитање,

3) употреби језика и писма,

4) обезбеђивању безбедности деце и ученика и других учесника у образовном и васпитном процесу,

5) поштовању правила понашања у установи;

6) планирању и програмирању образовно-васпитног рада,

7) реализацији образовно-васпитног рада,

8) руковођењу и организовању рада установом,

9) поштовању права детета, односно ученика, и других учесника у образовном и васпитном процесу,

10) прикупљању и употреби података о деци, ученицима, родитељима, старатељима и запосленима када то законом или подзаконским актом није предвиђено,

11) запошљавању и поступању према запосленима у установи,

12) другим областима од значаја за образовање и васпитање.

Начин реализације

Релевантне теме се обрађују кроз редовну наставу, ваннаставне активности, секције и сарадњу са другим организацијама. То су: часови одељењских старешина, грађанског васпитања, верске наставе, географије, историје, музичке и ликовне културе и др., те рад различитих секција. У школи се организују и посебне едукативне радионице усмерене на освешћивање и сузбијање предрасуда, смањење социјалне дистанце, развој толеранције и разумевања, сузбијање дискриминације и радионице усмерене на јачање социјалних и комуникацијских вештина. Такође у оквиру појачаног васпитног рада ученици добијају активности друштвено-корисног рада кроз припрему презентација на теме из области превенције дискриминације.

Тим планира превентивне активности и укључује се када постоји сумња или када дође до дискриминаторног понашања.

План превентивних и интервентних активности за превенцију и сузбијање дискриминаторног понашања:

АКЦИОНИ ПЛАН

Предложене активности	**Носиоци активности**	**Временска динамика**
Припрема и израда програма превенције дискриминаторног понашања	Тим, Директор	септембар
Информисање ученика, родитеља и запослених у установи о правима и одговорностима. Упознавање са појмом и облицима дискриминаторног понашања и понашања којима се вређа углед, част и достојанство личности.	Тим. Одељењске старешине, Директор	октобар новембар
Упознавање Савета родитеља са Програмом заштите од дискриминације, насиља злостављања и занемаривања	Тим Директор	септембар/ октобар
Вођење и чување посебне документације о случајевима и појавама облицима дискриминације, броју пријава и притужби, броју спроведених	Одговорно лице (психолог/ педагог)	током школске године

неформалних и формалних поступака, њиховом исходу идр.		
Реализација тема у оквиру ЧОС-а везаних за превазилажење стереотипа и предрасуда	Одељењски старешина	новембар
Промовисање и популарисање ваннаставних активности међу ученицима и родитељима из осетљивих група	Предметни наставници, Одељењске старешине Педагошки асистент	почетком и током школске године
Пружање додатне подршке ученицима који су под ризиком од раног напуштања школовања	Педагошки асистент и ОС	током године
Сарадња са Црвеним крстом (хуманитарне акције и развијање просоцијалних облика понашања).	Одељењски старешина, Тим	током школске године
Упознавање са процедурама поступања у случају дискриминације, вређања угледа части и достојанства личности	Одељењске старешине	током године
Обележавања Светског дана Рома	Ромски асистент	април

	ПП служба, ОС	
Обележавања 16. новембра Дана толеранције	Тим, ОС	новембар
Учешће у Локалном координационом телу за социјално укључивање Рома и Ромкиња	Ромски асистент Педагог	током године
Стручно усавршавање запослених у циљу унапређивања компетенција за рад у области превенције и поступања у случајевима дискриминаторног понашања. Учешће у пројектима и обукама за развијање потребних знања и вештина за превенцију и поступање у случајевима дискриминације	Директор, ПП служба Тим	током године
Обележавање Дана нулте толеранције на дискриминацију (1. март)	Тим, ОС	март
Извештавање о стручном усавршавању	руководилац Тима	јун
Посета ПП службе и директора школе часовима у одељењима где је испољено		по потреби

(или се сумња на) дискриминаторно понашање.	ПП служба Директор	
Интервентне активности у складу са Протоколом поступања према жртви, извршиоцу и посматрачу и ангажовање спољашње заштитне мреже	ОС, Тим за заштиту, родитељи, спољашња заштитна мрежа	по потреби
Праћење и процена ефекта предузетих мера и активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања	ОС, Тим за заштиту, родитељи, спољашња заштитна мрежа	током године
Анализа стање у остваривању равноправности и једнаких могућности	Тим	мај
Интеграција садржаја редовних предмета и изборних програма у програм заштите	предметни наставници, Тим	током године

Интервенција:

У установи се интервенише у случајевима сумње или утврђеног вређања угледа, части или достојанства личности и дискриминаторног понашања из расистичких, сексистичких, хомофобичних, ксенофобичних, исламофобичних, антисемитских, антициганистичких или других облика дискриминаторног понашања према , а нарочито млађем, слабијем, са сметњама у развоју и инвалидитетом, према родном идентитету, полу, сексуалној оријентацији, раси, боји коже, верској и националној припадности, језику, имовном стању,

социјалном и културном пореклу и другим и претпостављеним или стварним личним својствима.

Присутни запослени и дежурни наставник, односно васпитач и сваки наставник и/или други запослени, стручни сарадник, одељењски старешина, дужан је да на целисходан начин увек реагује и обезбеди заштиту учесника у образовању од сваког облика дискриминације и дискриминаторног понашања, заустављањем понашања које се непосредно врши и смиривањем дискриминисаног лица, извршиоца дискриминације и посматрача

Интервенцију чине мере и активности којима се:

- ✓ дискриминаторно понашање зауставља,
- ✓ осигурава безбедност учесника у образовно-васпитном процесу (како дискриминисаних особа - оних који дискриминацију трпе, тако и извршилаца дискриминације - оних који је чине или који јој сведоче),
- ✓ смањује ризик од понављања,
- ✓ ублажавају последице за све учеснике
- ✓ прате се ефекти предузетих мера.

У установи се интервенише у случају сумње и када је утврђено дискриминаторно понашање, и то, када се оно припрема, дешава или се догодило између: учесника у образовању; запосленог; родитеља; трећег лица. Директор, запослени и трећа лица имају обавезу да препознају дискриминацију, а ако је утврђена, предузму мере и активности у установи према учеснику у образовању прописане Законом и Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности. Директор има обавезу да предузме Законом утврђене мере и активности према запосленом, родитељу и трећем лицу као извршиоцу дискриминације и пријави дискриминацију надлежним државним органима, органима аутономне покрајине и локалне самоуправе. У случају дискриминаторног понашања запосленог утврђује се одговорност у дисциплинском поступку, у складу са Законом. Уколико дискриминацију чини запослени, поред наведених корака, обавеза директора је да у року од 24 сата обавести Министарствио просвете-надлежну школску управу Одговорност родитеља за повреду законске забране дискриминације од стране његовог детета које је ученик школе

утврђује се у прекршајном поступку, а на основу Закона. У случају када је родитељ извршилац дискриминације, одговорност се утврђује пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом. Одговорност трећег лица за повреду законске забране дискриминације утврђује се у поступку пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом

Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању

Да би се предузеле одговарајуће мере и благовремено реаговало на ризике од дискриминаторног понашања учесника у образовању, Тим за заштиту израђује матрицу за процену нивоа дискриминације, тако што се уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:

1) узраст учесника у образовању;

2) интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања;

3) облик и начин дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање;

4) последица дискриминаторног понашања.

Приликом сврставања у ниво дискриминаторног понашања учесника у образовању према наведеној матрици, место и време извршеног понашања утичу на избор врсте мере и активности које се предузимају у интервенцији. Када се дискриминаторно понашање догоди ван простора установе, у било које време, а од стране учесника у образовању, установа предузима мере појачаног васпитног рада, без вођења васпитно-дисциплинског поступка. Уколико се дискриминаторно понашање догоди у простору установе у време образовно-васпитног рада и других активности, предузимају се мере појачаног васпитног рада, покреће, води и окончава васпитнодисциплински поступак, у роковима и на начин утврђен Законом.

Елементи матрице су:

1) узраст учесника у образовању.
   Процену тежине облика дискриминације обавља тим за заштиту, полазећи од релација: деце/ученика/одраслих истог или приближног узраста; узрасно старијег

детета/ученика/одраслог према млађем детету/ученику и групе деце/ученика/одраслих према детету/ученику/одраслом, односно другој групи, и то:

- када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (детедете, ученик-ученик, одрасли-одрасли), као и млађег према старијем, квалификује се као први ниво;
- када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем појединцу, квалификује се као други ниво;
- када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према појединцу или другој групи, квалификује се као трећи ниво.

2) интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања.

   Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исту особу, односно особе са сличним или истим личним својствима, тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације.

   Поновљена дискриминација, подразумева више пута поновљено понашање појединца или групе особа, односно поступање школе, њених органа или тела које је засновано на повређивању личних својстава особе или групе особа, а продужена - која се чине у дужем временском периоду према истом појединцу или групи особа.

3) облик и начин дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање.

Узнемиравање и понижавајуће поступање јесте изговарање речи, односно слање писаних порука или предузимање радњи према појединцу или групи особа на основу којих се посредно и са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, проузрокују осећај понижености, узнемирености или одбачености, шири страх или непријатељство, односно ствара понижавајуће и увредљиво окружење.

Уколико узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје, овакво дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација другог нивоа.

Уколико је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисану особу или је довело до искључивања или одбацивања особе или групе особа, дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација трећег нивоа.

4) последица дискриминаторног понашања.

   Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, Тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације. Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.) тим за заштиту га увек квалификује као трећи ниво дискриминације.

   Покренут прекршајни или судски поступак, не утиче на предузимање интервентних мера и активности унутар установе.

5) План заштите од дискриминације садржи: активности усмерене на промену понашања и ставова који су допринели дискриминаторном понашању - појачан васпитни рад и по интензитету примерен повреди законске забране, рад са родитељем, односно одељењском заједницом, укључивањем ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и Школског одбора; носиоце тих активности временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника у заједницу.

   Мере и активности се предузимају укључивањем учесника у образовању, усклађене са његовим развојним могућностима. Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовно-васпитни рад, предложиће тиму за пружање додатне образовне подршке припрему индивидуалног образовног плана. План заштите од дискриминације сачињава тим за заштиту заједно са одељењским старешином, психологом, педагогом (уколико нису чланови тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама.

У припрему плана заштите, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељењске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и учеснике у дискриминацији. План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

За сваки процењени ниво дискриминације директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство - надлежну школску управу, у року од 24 сата од догађаја. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика. Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако постоји сумња или је утврђено да је директор извршилац дискриминације. У том случају комуникацију са медијима остварује председник Школског одбора.

6) Праћење ефеката предузетих мера и активности прати школа (тим за заштиту, одељењски старешина, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање учесника у образовању које је дискриминисано лице и које је извршилац дискриминације, али и оних који су индиректно били укључени.

   Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.

Дискриминаторно понашање када је извршилац дискриминације запослени или треће лице у установи

Поступање установе у случају дискриминаторног понашања запосленог према учеснику у образовању Установа поступа у складу са Законом и овим Програмом када је запослени извршилац дискриминације, а дискриминисано лице, односно сведок-учесник у образовању. Сазнање о дискриминаторном понашању запосленог у установи може да се добије: опажањем, сумњомили информацијом да се дискриминација припрема, догађа или

се догодила. Информација може да се добије непосредно - усмено, у писаном облику, као и на основу анонимне пријаве, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно - од његовог родитеља, вршњака, других запослених или трећих лица као сведока. Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се на основу информације дискриминаторно понашање запосленог припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је:

1) Заустављање дискриминаторног понашања је обавеза сваке особе која има сазнање о дискриминаторном понашању, да реагује прекидањем таквог поступања запосленог и позивањем помоћи.

2) Смиривање ситуације подразумева обезбеђивање сигурности и подршке за учесника у образовању.

3) Обавештавање и позивање родитеља и обавештавање одељењског старешине одвија се паралелно са заустављањем поступања и смиривањем учесника, са најкраћим могућим временским размацима. Обавља се одмах након заустављања насиља. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.

4) Подношење пријаве директору установе ради покретања поступка у коме се прикупљају информације о дискриминаторском поступању запосленог и на основу релевантних чињеница предузимају мере у складу са Законом. Тим за заштиту предузима мере и активности у односу на дискриминисану особу, односно особе – учеснике у образовању.

5) Консултације тима за заштиту које се одвијају ради прикупља свих релевантних чињеница за доношење плана заштите од дискриминације и праћењу ефеката мера. Тим за заштиту по потреби обавља консултације са одговарајућим стручњацима и установама и укључује надлежне службе. Одељењски старешина у сарадњи са тимом, информише родитеље и укључује их даље у васпитни рад или план заштите.

6) Обавештавање Министарства - надлежне школске управе, од стране директора установе у року од 24 сата од извршеног, односно од сазнања о дискриминаторном понашању

запосленог према учеснику у образовању и на основу релевантних чињеница покреће и води дисциплински поступак, у складу са Законом.

7) Праћење ефеката предузетих мера врши се континуирано. У случају када дискриминаторно понашање испољава особа која није запослена у школи, кораци су исти, уз обавезу установе да поднесе притужбу Поверенику. Тим за заштиту може да предложи план заштите учесника у образовању и активности у вези са едукацијом родитеља, односног трећег лица које није запослено у установи.

Уколико се сумња у дискриминаторно поступање директора, та сумња се пријављује Министарству. Просветна инспекција самостално, а ако је потребно у сарадњи са просветним саветником, утврђује чињенице о поступању установе и њених органа о обезбеђивању заштите учесника у образовању и запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као и од понашања које вређа углед, част и достојанство, а у складу са Законом, посебним законом, Правилником, Правилником о Протоколу и овим актом. О утврђеним чињеницама, односно наложеним мерама и роковима за отклањање неправилности и недостатака, просветни инспектор обавештава орган управљања установе и министра. Уколико постоји сумња да је учињено кривично дело, привредни преступ или прекршај, односно да је повређена забрана дискриминације, насиља злостављања и занемаривања, просветни инспектор подноси пријаву, односно захтев надлежном органу

Документација, анализа и извештавање У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности школа: 1) прати остваривање програма заштите установе; 2) евидентира све случајеве дискриминације; 3) прати остваривање конкретних планова заштите; 4) анализира стање и извештава. О случајевима дискриминације тим за заштиту води педагошку документацију и евидентира податке о дискриминисаним особама, извршиоцима дискриминације, догађају, предузетим радњама и др. Педагошку документацију води, чува и анализира за потребе установе психолог или педагог, а изузетно, други члан тима за заштиту кога је одредио директор. Тим за заштиту сачињава извештај два пута годишње, који директор доставља органу управљања, савету родитеља и ученичком парламенту. Извештај о остваривању програма заштите саставни је део годишњег извештаја о раду установе и доставља се Министарству - односно надлежној

школској управи. Извештај обавезно садржи: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева дискриминације, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте. На основу анализа стања, праћења дискриминације, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, установа дефинише даљу политику заштите од дискриминације учесника у образовању, родитеља, запослених и трећих лица.

Стављање у неповољнији положај је свако поступање којим се појединац или група особа због свог личног својства ставља у неповољнији положај у било којој активности у процесу образовања и васпитања или у вези са њим.

Тешки облици дискриминације, утврђени законом о забрани дискриминације, као што су: виктимизција, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице, односно групу, сврставају се у трећи ниво.

Објашњење неких од појмова тешких облика дискриминације :

- **Виктимизација**- шиканирање и малтретирање лица или групе лица која тражи заштиту од дискриминације, која је пријавила или сведочи у корист дискриминисаног лица;
- **Сегрегација** –одвајање припадника одређене групе од других лица или група лица, одвајање у специјалне школе или одељења која нису по закону на пр. одељења за ромску децу;
- **Говор мржње**- исписивање расистичких, ксенофобичних, антисемитских, антиисламских, хомофобичних, секстистичких порука или симбола на објектима установе или у њеном непосредном окружењу;
- **Хомофобија** – позивање на насиље према припадницима ЛГБТ популације путем друштвених мрежа;

- **Вишеструка или укрштена дискриминација** –излагање руглу и подсмеху учесника у образовању из осетљивих друштвених група , нпр. ромске девојчице ;
- **Аблеизам** - излагање руглу и подсмеху учесника у образовању са сметњама у развоју и инвалидитетом ;
- **Продужена дискриминација**- континуирано (дуже траје)омаловажавање истог учесника у образовању по основу његовог личног својства;
- **Стереотипи** - негирање индивидуалних карактеристика на основу унапред створеног и широко прихваћеног мишљења о одређенмој групи;
- **Предрасуде** – негативно мишљење и однос према одређеној групи настао на основу наученог обрасца мишљења који је логички неоснован, али упорно одржаван социјални став према тој групи

Поступање установе у случају дискриминаторног понашања учесника у образовању

Школа поступа у складу са овим Програмом увек када је учесник у образовању дискриминисано лице, извршилац дискриминације, односно сведок. Сазнање о дискриминаторном понашању у установи може да се добије: опажањем, на основу сумње или информације да се дискриминација припрема, догађа или се догодила.

Информација може да се добије непосредно - усмено, у писаном облику, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно - од његовог родитеља, вршњака, запослених, трећих лица као сведока, као и на основу анонимне пријаве.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се дискриминаторно понашање припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је следећи:

1)Проверавање добијене информације да се дискриминаторно понашање припрема или се догодило обавља се прикупљањем информација - директно или индиректно. Циљ проверавања информације јесте утврђивање кључних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на дискриминаторско поступање.

Школа проверава сваку информацију о дискриминаторном понашању прегледом видео записа, анонимном анкетом учесника у образовању и на други начин примерен облику и врсти дискриминаторног понашања. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом.

У случају непотврђене сумње дискриминаторног понашања, појачава се васпитни рад и прати понашање учесника у образовању.

Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за повреду законске забране дискриминације.

2) Заустављање дискриминаторног понашања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог, дежурног наставника, односно васпитача или радника обезбеђења да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике.

У случају да запослени процени да не може сам да заустави дискриминаторно понашање зато што је сукоб високо ризичан, као и због истовременог физичког насиља, одмах тражи помоћ. После заустављања сукоба, ако се посумња у повређивање дискриминисане особе, пружа се прва помоћ, обезбеђује се лекарска помоћ, обавештавају се полиција и центар за социјални рад. Смиривање учесника подразумева, најпре, одвојене разговоре са извршиоцем дискриминације и са дискриминисаним лицем, а ако се процени да је могућ, без опасности по наставак сукоба, и заједно са учесницима и родитељима.

3) Обавештавање и позивање родитеља је обавеза школе. Одмах по заустављању сукоба учесника - детета или ученика установа обавештава и позива родитеља на пријављени број контакт телефона. Уколико родитељ није доступан, школа одмах обавештава центар за социјални рад.

4) Прикупљање релевантних информација и консултације врше се у установи ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа дискриминације, ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. Процену нивоа увек врши тим за заштиту. Да би извршио правилну процену, тим за заштиту прикупља све релевантне

податке, консултује, осим директора, одељењског старешину, дежурног наставника, другог запосленог као очевица, представника ученичког парламента.

Тим за заштиту информише родитеље и укључује их у појачан васпитни рад и план заштите од дискриминације. Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво дискриминације, као и да одреде одговарајуће мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство - школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу, Повереника и др

Први корак у заштити од дискриминације предузима се у установи образовања и васпитања.

Уколико директор и запослени нису реаговали у складу са прописаним процедурама, укључују се и друге надлежне институције:

-**Просветна инспекција** -уколико је проблем у вези са дискриминацијом настао у школи, надлежна је инспекција за територију општине или града у којој се установа налази.

-**Заштитник грађана** - независтан и самосталан државни орган, задужен да штити и унапређује поштовање слобода и права. Заштитнику грађана може се, притужбом или у непосредном разговору, обратити свако ко сматра да органи управе не примењују или неадекватно примењују прописе Републике Србије.

https://www.ombudsman.rs/

Контакт: Делиградска бр.16, 11000 Београд 011/2068-100, 064 876 8505 zastitnik@zastitnik.rs kabinet@zastitnik.rs

-**Повереник за заштиту равноправности** - У случају дискриминације у образовању, може се обратити Поверенику за заштиту равноправности. Повереник за заштиту равноправности је независтан, самосталан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације из 2009. године. За разлику од Заштитника грађана који се бави испитивањем пропуста и неправилности у раду органа управе.

Повереник поступа искључиво у случајевима дискриминације јер штити само једно људско право - право на недискриминацију.

http://ravnopravnost.gov.rs/

Контакт: Булевар краља Александра 84, 11000 Београд 011 243 80 20, 011 243 64 64 poverenik@ravnopravnost.gov.rs

ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Основни циљ је да се за сву децу, ученике наше школе осигурају безбедни и оптимални услови за несметан боравак и рад у школи, као и заштита од свих облика насиља, злостављања и занемаривања.

Задаци програма:

- ✓ развијање животних вешина ученика за одупирање социјалним притисцима и пружање отпора ризичним облицима понашања
- ✓ развијање социјално- емоционалних компетенција ученика- свест о себи, саморегулација, одговорно доношење одлука
- ✓ развој здравих стилова живота код ученика и њихових породица
- ✓ развијање свести о важности сопственог здравља и безбедности
- ✓ успостављање сарадње са другим институцијама- МУП, здравствене институције, спортска и друга удружења, Центар за социјални рад
- ✓ информисање наставника, ученика и родитеља о злоупотреби ПАС као тежој повреди обавеза ученика
- ✓ упознавање ученика са краткорочним и дугорочним ефектима злоупотребе ПАС- дуван и алкохол на здравље ученика и утицаја на окружење
- ✓ развијање критичког односа према медијским порукама и популарној култури

Као саставни део рада, школа би требала омогућити деци обавештења о свим питањима у вези с пушењем, алкохолом и дрогом као и обука деце у вези са ризицима везаним за игре на срећу (спортске кладионице, коцкање...) и компјутерске игре. Посебна пажња треба да

се поклони последицама узимања дрога и других психоактивних супстанци. Децу треба упућивати на све штетне последице и ризике које могу имати на здравственом, психолошком, социјалном и економском плану. Едукација деце треба да има за циљ утицај на обликовање пожељних ставова и усвајање позитивних облика понашања.

Предлог активности	**Носиоци**	**Време реализације**
Промовисање понуде ваннаставних активности школе и праћење обухваћености ученика овим видом образовно-васпитног рада	Руководиоци стручних већа за област предмета	Септембар Током године
Обележавање 10.октобра- Светског дана менталног здравља	Тим, одељењске старешине, предметни наставници	10.октобар
Радионице у организацији Вршњачког тима, на релевантне теме (по договору)	Одељењске старешине/ ПП служба	децембар
„ Митови и заблуде у вези конзумације алкохола“-радионица за ученике 8. разреда	Одељењске старешине (уз подршку ПП службе)	
Обележавање 31.маја Светског дана без дуванског дима	Тим	мај
Успостављање сарадња са представницима релевантних институција- Дом здравља, Завод за јавно здравље и др.	Тим за заштиту	Током године

ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Школе су дужне да обезбеде услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, а трговина људима јесте један од најкомплекснијих и најтежих облика насиља и кривично дело коме деца и млади могу да буду изложени.

Основни циљ је благовремено откривањем могућности да неко дете буде увучено у трговину људима, јер се тиме смањује или отклања изложеност детета трговини људима, а дете трпи најмању могућу штету насталу услед изложености овом кривичном делу.

Задатак програма: обухвата превенцију и интервенцију; подршку за физички, психички, социјални опоравак и (ре)интеграцију ученика који је био изложен било ком облику трговине људима.

Начин реализације:

Упознавање свих запослених и Ученичког парламента са превенцијом трговине људима (Приручник за образовни систем заштита ученика од трговине људима, Листа индикатора за прелиминарну идентификацију ученика који су потенцијалне жртве трговине људима). Затим имплементираље стеченог знања у свакодневни рад: кроз часове одељењског старешине, изборне предмете, слободне наставне активности и секције. Психолошко педагошка служба такође реализује активности као што су превенција свих облика насиља.

Уколико постоји сумња или сазнање да је дете, односно ученик укључен у било који облик трговине људима, након примене листе индикатора за прелиминарну идентификацију ученика који су потенцијалне жртаве трговине, директор у складу са датим смерницама у листи индикатора, обавештава центар за заштиту жртава трговине људима, надлежни центар за социјални рад и надлежну организациону јединицу полиције.

ПРОГРАМ ПОСТУПАЊА УСТАНОВЕ У ОДГОВОРУ НА КРИЗНЕ ДОГАЂАЈЕ

Уводни део

Правилником о протоколу поступања установе у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Сл.глсник бр.11/2024) прописују се садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности, као и начини развијања отпорности установе за ефикасно реаговање на кризне догађаје, процедуре поступања када се догоди кризни догађај и начине праћења ефеката предузетих мера и активности.

Превенција насиља, злостављања и занемаривања, као један од приоритета у остваривању образовно-васпитног рада планира се развојним планом, школским програмом, који чине саставни део годишњег плана рада.

Установа програмом заштите од насиља, злостављања и занемаривања одређује мере и активности које обезбеђују развијање и неговање позитивне атмосфере и безбедно окружење (даље: Програм заштите од насиља).

Програм поступања установе у кризним догађајима је као обавезни и саставни део програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, а који је саставни део школског програма.

На основу програма израђује се план рада тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, који је саставни део годишњег плана рада установе.

Општи циљ програма

-Стварање безбедне и подстицајне средине за учење, рад и развој

-Успостављање организације рада у установи и мреже подршке способне за адекватан одговор на кризне догађаје и безбедносне изазове и претње

-Оснаживања запослених за ефикасније поступање у ситуацијама суочавања са кризним догађајима који су на непосредан или посредан начин погодили школску заједницу.

-Оснаживање и јачање запослених за благовремено реаговање у кризним ситуацијама у циљу ублажавања и минимизирања последица који кризни догађај може да има по физичко и ментално здравље ученика и запослених и по организацију рада и функционисање установе,

-Адекватно управљање стресном ситуацијом и минимизирање последица кризног догађаја.

- Оснаживања запослених за пружање подршке ученицима, родитељима и наставницима у ситуацијама суочавања са кризним догађајима

-Пружању правовремене подршке у циљу превладавања целокупног искуства кризног догађаја.

-Унапређивање безбедносне културе у установи

Приликом поступања установе у одређеним ситуацијама кризног догађаја, неопходно је деловање у складу са Правилником о протоколу поступања установе у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (део Правилника који се односи на поступање установе у кризним догађајима)

Кризни догађај

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су му непосредно или посредно изложене. Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

• Природна смрт детета/ученика;

• Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);

• Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);

• Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;

• Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;

• Нестанак детета/ученика;

• Масовно тровање у простору установе;

• Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;

• Талачка криза;

• Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);

• Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);

• Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);

• Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;

• Други кризни догађаји, у смислу Правилника о протоколу.

Када су жртве кризног догађаја деца са хроничним болестима, деца са сметњама у развоју и инвалидитетом, тим за кризне догађаје након идентификације израђује индивидуализоване планове у сарадњи са родитељима и представницима спољашње мреже заштите.

ТИМ ЗА КРИЗНЕ ДОГАЂАЈЕ

Школа формира тим за кризне догађаје у оквиру тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као његов обавезни део. Тим за кризне догађаје формира се у циљу ефикасног поступања установе у кризним догађајима. На основу програма израђује се план рада тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, који је саставни део годишњег плана рада школе

Тим за кризне догађаје планира, организује и заједно са осталим органима и тимовима установе, учествује у реализацији активности усмерених на јачање отпорности установе за суочавање са кризним догађајем. Овим активностима треба да буду обухваћени запослени и деца/ученици.

Програм рада

Програм поступања школе у кризним догађајима израђује се као обавезни и саставни део Програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, а који је саставни део школског, програма.

Програм се израђује на основу процене снага, капацитета и специфичности установе да се суочи са потенцијалним кризним догађајима.

- на основу процењених снага, капацитета и специфичности школе, део програма се односи на план поступања у ситуацијама кризе, који подразумева предвиђена безбедна места унутар и изван школе у зависности од кризног догађаја, дефинисан начин алармирања, односно оглашавања и информисања у школи у зависности од врсте кризног догађаја (нпр. претња оружаним нападом, терористичким напад, дојава о експлозивној направи, талачка криза, пожар и сл.), у складу са евакуационим планом школе.

- део плана поступања у ситуацијама кризе, неопходно је да садржи и план распореда просторија, као и начина означавања свих просторија у школи (ходника, учионица, кабинета и других просторија, са унутрашње и спољашње стране);

- део који се односи на стручно усавршавање запослених ради јачања компетенција за пружање психосоцијалне подршке, за реализацију плана евакуације и друге обуке које могу допринети ефикасном реаговању школе у различитим кризним ситуацијама;

- део који се односи на унапређивање безбедносне културе деце, односно ученика и запослених;

- начин реаговања - кораке у поступању школе када се догоди кризни догађај;

- начине укључивања и сарадње са породицом ради заједничког деловања на јачању отпорности школе;

- начине праћења, евалуацију и извештавања о реализацији програма

Процене снага, капацитета и специфичности установе

- Просторни услови, опрема и намештај одговарају нормативима и адекватно се одржавају.
- Зграде и опрема доприноси стварању безбедног, пријатног и стимулативног окружења
- Школа се налази у средишту великог градског насеља и удаљена је од саобраћајница
- У непосредној околини су паркови, игралишта и савско шеталиште
- Целокупан школски простор континуирано се одржава, обнавља и плански осавремењава.
- Велики значај придаје се набавци одговарајућих наставних средстава, превасходно средствима из сопствених прихода.
- Стручан и посвећен наставни кадар
- Изузетна посвећеност великог броја запослених запослених развоју личности ученика, пружању подршке у превазилажењу развојних и акцидентних криза
- Правовремена информисаност
- Употреба расположивих средстава за рад
- Опремљеност школе наставним средствима
- Доступност ИКТ
- Велики број постигнућа ученика на такмичењима на свим нивоима
- Разноврсне ваннаставне активности
- Видео-надзор у школској згради и дворишту
- Односи међу запосленима у већем делу колектива су професионални и пријатељски, што представља стимулативну средину за рад и добар пример ученицима
- Безбедности ученика посвећује се значајна пажња
- Неговање хуманости
- Сајт школе, друштвене мреже школе, маркетинг школе

- Сарадња са локалном самоуправом
- Школа има сарадњу са институцијама локалне заједнице, ресурси локалне средине који утичу на развој школе су релативно добро искоришћени
- Сарадња са спортским. културним и јавним институцијама
- Постојање спортских терена које школа има у свом склопу

Слабости

- Потребно је појачати дежурство за време великих и малих одмора у школи, на местима недоступним видео надзору као и испред тоалета за ученике
- Тешкоће у организовању обезбеђења читавог школског простора
- Велика школа, настава се организује у два објекта. Школа се састоји од две зграде повезане наткривеном пасарелом. (па је теже организовати дежурства и пратити потенцијално ризичне ситуације)
- У школи још увек није формиран вршњачки тим- који би убрајао по 2 представника из сваког одељења од 5.до 8. са циљем да се баве темама које имају за циљ превенцију насиља, дискриминације, јачања толеранције међу њима и слично,
- Није изводљиво видео-надзором покрити целокупан школски простор
- Потребно је унапредити сарадњу родитеља и школе. Недовољна укљученост родитеља у активности школе
- Велики број наставника ради у више школа
- Тимски рад наставника, у одређеним сегментима, није заступљен у довољној мери
- Делимичан отпор дела наставног кадра променама и унапређењу професионалног рада у школи
- Потребна је већа доследност у поштовању кодекса облачења, примени Правилника о материјалној и дисциплинској одговорности ученика, запослених и родитеља (долазак на час на време, санкционисати уништавање школске имовине...).

План поступања установе у кризним догађајима

Школа у поступку одговора на кризни догађај предвиђа следеће мере:

1. Јачање отпорности школе за ефикасно реаговање на кризне догађаје;

2. Поступање школе када се деси кризни догађај и

3. Поступање школе након кризног догађаја

Јачање отпорности установа за ефикасно реаговање на кризне догађаје

Отпорност се може дефинисати као способност система, заједнице или друштва које је изложено опасностима да се одупре, апсорбује, прилагоди, трансформише и опорави од ефеката опасности, на благовремен и ефикасан начин, укључујући очување и обнављање основних структура и функција кроз управљање ризиком. Један од циљева установе образовања и васпитања представља континуирано јачање отпорности ради ефикасног деловања у сврху отклањања или свођења на минимум последица које је кризни догађај изазвао, како по организацију и функционисање система, тако и по физичко и ментално здравље појединца**.**

Отпорност установе унапређује се и кроз благовремено и доследно спровођење интервентних активности у оквиру заштите ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

Јачање отпорности установе заснива се на следећим принципима:

1) Континуитет - Подстицање приправности и обезбеђивање континуираног пружања квалитетног образовања и васпитања, подизање свести, планирање и припрема за реаговање у кризним догађајима;

2) Сарадња - Интерсекторска повезаност и заједничко деловање у ванредним ситуацијама, с обзиром на врсту кризе;

3) Доступност - Омогућавање брзог приступа доступним ресурсима како би установа обезбедила континуитет и право на квалитетно образовање и васпитање у време кризног догађаја;

4) Ефикасност - Обезбеђивање да установа активно предузима правовремене и адекватне кораке у реаговању на кризни догађај.

План распореда просторија и начин означавања свих просторија у установама (ходника, учионица, кабинета и других просторија, са унутрашње и спољашње стране) истакнут је на видним местима у установи/ ходницима и посебно је регулисано Планом заштите од пожара и Планом евакуације ОШ „Бранко Радичевић“.

Вежбе евакуације

Вежба евакуације се према плану и програму спроводи минимум једном годишње и представља планирану активност којом се симулира кризни догађај са циљем едукације и увежбавања свих актера школског живота, како би установа у реалним кризним догађајима одговорила на најбољи начин. Симулацијом кризних ситуација врши се евалуација кризног плана и евалуација спремности Тима за кризне догађаје и установе за реализацију таквог плана. Дакле, овакве евалуације треба да дају одговор на питања да ли запослени и ученици поседују адекватна знања и вештине, односно да ли су способни да правовремено и исправно реагују када до кризе дође и да ли су активности предвиђене кризним планом реално изводљиве. Од велике је важности да вежбе буду што реалније јер ће и резултати таквих вежби донети значајније увиде у то које стратегије би требало унапрдити /модификовати.. Оне омогућавају да запослени и ученици стекну неопходну сигурност и да се осећају спремно за суочавање са реалним кризним догађајима

Начин реаговања - Кораци у поступању установе када се догоди кризни догађај

Алармирање у случају:

- пожара спроводи се звучним сигналима (продужено звоно)

- дојаве о експлозивној направи спроводи се звучним сигналима (продужено звоно)

- претње оружаним нападом спроводи се звучним сигналима (продужено звоно)

- терористичког напада спроводи се звучним сигналима (продужено звоно)

Поступање установе ће зависити од врсте кризног догађаја, односно да ли се десио у установи или ван ње, затим од броја директно и индиректно погођених и процене даљих ризика.

Кључне активности директора и тима за кризне догађаје:

• Ако постоји сазнање за догађај који се десио ван установе, врши се провера тачност ове информације преко поузданих извора: породице, полиције, хитне помоћи и сл.

• Ако се у установи десио кризни догађај, позива се хитна помоћ, полиција и евентуално друге службе (нпр: ватрогасце).

• Приликом поступања установе у одређеним ситуацијама кризног догађаја, неопходно је поступање у складу планом евакуације. Пре почетка евакуације, визуелним прегледом проверити да ли је пут за евакуацију безбедан.

• Након доласка припадника полиције, потребно је утврдити да ли су деца и запослени у установи безбедни на месту које је планом дефинисано као безбедно место или место поновног окупљања. Након доласка полиције, хитне помоћи и ватрогасаца-спасилаца, даље се поступа по инструкцијама ових органа. Сазива се хитан састанак тима за кризне догађаје.

• Информсање надлежне Школске управе.

• Уколико је последица кризног догађаја троје или више повређених/настрадалих лица, обавештава се Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације.

• Размотрити све добијене информације и позовати породицу/е погођених кризним догађајем и договорити са њима које информације се могу проследити запосленима у установи, ученицима, родитељима и евентуално медијима.

• Обавестити све запослене о кризном догађају и заказати хитан састанак свих запослених уколико услови дозвољавају.

Уколико није могуће састанак одржати у установи, пронаћи друге начине комуникације (видео конференција, вибер комуникација, скајп...). На састанку поделити са запосленима проверене информације у вези са кризним догађајем, подсетити их да установа има Програм поступања установе у кризним догађајима, указати на могуће изазове у наредном периоду.

• Нагласити да је директор једина овлашћена особа у установи за комуникацију са медијима.

• Упутити запослене да помоћ могу да потраже од стручног сарадника.

• Поделити унапред припремљен текст "Препоруке за запослене у установи".

• Одредити на који начин ће информације бити прослеђене ученицима и родитељима (у писаној или усменој форми).

• Припремити саопштење за ученике.

• Припремити саопштење које ћете упутити родитељима других ученика.

• Подсетити се правила за контакт са медијима и припремите писано саопштење које садржи кључне информације о догађају, безбедносним поступцима и плановима за опоравак. Изразити саосећање према жртвама и њиховим породицама, наглашавајући емпатију и подршку установе. Пратити извештавање медија и, ако је потребно, брзо реаговати на евентуалне нетачности.

• Одредити и јасно означити просторију у којој ће стручни сарадник/ци или чланови мобилног тима пружати психосоцијалну подршку запосленима, родитељима и ученицима којима је таква помоћ потребна.

Улога директора

- Координира радом Тима за кризне догађаје
- Активности у оквиру Тима за кризне догађаје (могу варирати у зависности од конкретног догађаја)
- Ангажовање око подршке и оснаживања запослених у њиховим задацима који се од носе на активности у кризи.
- Проверавање тачности информација везаних за догађај.
- Доношење одлука о изменама плана и програма редовних школских активности као што су: одлагање писмене и усмене провере знања, планираних екскурзија, спортских и културних догађаја, за целу школу, појединa одељења или разреде.
- Уколико се ради о кризном догађају који је погодио више школа, улога директора је успостављање комуникације и сарадња са управама тих школа.
- Контакт са институцијама система кључним за помоћ школи у кризи као и са локалном заједницом.
- Контакт са породицама преминулог лица (у случају да је кризни догађај смрт ученика или запосленог).
- Комуникација са медијима
- Доношење одлуке о нормализацији рада школе када се стекну услови за то (а на основу процене Тима)

Улога ПП службе (чланови Подтима за Психосоцијалну подршку)

- Прекидају своје редовне активности, посебно у случају кризних догађаја великих размера.
- Све активности у функцији су помоћи ученицима и запосленима у савладавању кризног догађаја.

- Психолог и педагог започињу рад кризног саветовалишта, одређујући место и време рада у договору са Тимом за кризне догађаје.
- Раде на индивидуалној подршци користећи се принципима кризног саветовања (психолошка прва помоћ)
- Раде индивидуално или са групама ученика, према потреби
- Наставницима пружају саветодавну и консултативну помоћ и подршку
- Родитељима ученика пружају саветодавну помоћ.
- На располагању су наставницима за различите консултације у вези са децом и родитељима.
- Прате спремност ученика да учествују у различитим церемонијама као што су сахране и меморијалне активности.
- Прате посебно вулнерабилне групе и појединце у школи.
- Воде евиденцију о ученицима којима је потребна додатна помоћ која се може остварити у оквиру услуга других система, пре свега здравственог и система социјалне заштите.
- Контактирају родитеље ученика и пружају им потребна обавештења.

Улога наставника /одељењских старешина

- Преношење тачних информација ученицима.
- Остваривање подржавајућег, отвореног и искреног односа са ученицима.
- Спровођење активности у учионици, као што је вођење разговора, који ће помоћи ученику да се изборе са губитком.
- Спречавање гласине у вези са догађајем служећи се чињеницама.
- Давање одговара на питања деце без пружања непотребних детаља.
- Препознавање различитих културних (обичајних) и вјерских потреба ученика.
- Омогућавање и подршка ученицима да изражавају своја осјећања.
- Идентификација ученика којима је потребна саветодавна подршка.
- Комуникација са Тимом и стална размена информација у циљу планирања активности у установи чији је циљ минимизирање последица кризног догађаја

- Припремање ученика за ритуале опраштања у случају смрти у школи (сахране, меморијалне активности).

Ако је у питању смрт детета/ученика одељењски старешина, заједно са директором школе, контактира породицу преминулог ученика.

Улоге и одговорности чланова Тима за кризне догађаје

Чланови тима за кризне догађаје могу бити чланови тима за заштиту, као и други одговарајући запослени, представници родитеља и представници спољашње мреже заштите.
Обавезни чланови тима за кризне догађаје су: кординатор тима за заштиту, представник родитеља, стручни сарадник и одговорајући наставници и други запослени из установе, а који могу бити и чланови тима за заштиту.

Тим:

- Руководи кризним догађајем.
- Иницира почетак интервенције у кризи у школи / одељењу или других активности везаних за ситуацију кризе.
- Процењује ниво погођености школе, групе и појединаца.
- Процењује потребе школе као целине или њених сегмената (потребе појединаца погођених кризним догађајем, потребе одељења, разреда).
- Ученицима, запосленима и родитељима обезбеђује тачне и увремењене информације (писмене и усмене).
- Иницира састанке унутар школе (са наставницима и свим запосленима) у циљу информисања ученика и родитеља о догађају.
- Одређује замену одсутном разредном старешини у случају потребе информисања ученика и родитеља.
- Иницира састанке/групе подршке за ученике и запослене у циљу обраде њихових осећања везаних за кризни догађај.

- Остварује везу са мобилним тимом и осталим службама ван установе (спољашња заштитна мрежа)
- Процењује услове за измену уобичајених школских активности.
- Процењује да ли су услови за нормализацију наставе остварени.
- Комуницира са службама на терену које се брину о уклањању последицкризног догађаја
- Подржава наставнике/васпитаче у њиховим напорима да разговарају са децом

Директор доноси решење којим се јасно дефинише улога чланова тима за кризне догађаје, односно одређује чланове тима који ће обављати послове и активности које се односе на координацију, пружање психосоцијалне пордршке и информисање.

Координација обухвата активности

- ✓ планирања, организације, координације и сарадње са спољном заштитном мрежом,
- ✓ праћење
- ✓ евалуација

Психосоцијална подршка обухвата активности

- ✓ праћења реаговања ученика, родитеља и запослених
- ✓ идентификовања (уз помоћ родитеља, наставника и других запослених) коме је помоћ потребна и у складу са тим организацију пружања психосоцијалне подршке.
- ✓ пружање индивидуалне и групне подршке,
- ✓ процена потребе за укључивањем мобилног тима и уколико до тога дође, сарадња са мобилним тимом.
- ✓ психолошка прва помоћ (основна интервенција која се користи приликом пружања психосоцијалне подршке)
- ✓ у зависности од врсте, интензитета и последица кризног догађаја, тим процењује

потребу за укључивањем представника из система здравствене заштите у циљу пружања психосоцијалне подршке и/или укључивање интерсекторског мобилног тима за кризне ситуације.

Информисање обухвата активности

- ✓ прикупљања, проверавања, селекције, дистрибуције информација
- ✓ припреме саопштења.

У данима након кризног догађаја:

• Уколико је због кризног догађаја дошло до прекида или извођења наставе у измењеним условима, тим за кризне догађаје у сарадњи са педагошким колегијумом израђује посебан план даље реализације образовно-васпитног рада. Израђени план реализације усваја наставничко веће, школски одбор доноси одлуку, а сагласност на план даје надлежна школска управа.

• Одржати кратак састанак са запосленима, обавестити их о новим информацијама, корацима које је тим за кризне догађаје предузео и планираним активностима. Одржати састанак јер на тај начин запосленима упућујете поруку да нису сами, да имају подршку, а њихово активно укључивање допринеће смањењу/спречавању беспомоћности, обнављању самоконтроле/контроле, што најчешће бива пољуљано након кризног догађаја.

• Неопходно је да запослени све време буду благовремено информисани.

• Поделити материјал из Приручника који се односи на психолошке реакције након кризног догађаја и препоруке за запослене.

• Оснажити запослене да потраже стручну помоћ, уколико за тим постоји потреба.

• Заједно са наставницима идентификовати и у наредном периоду посебну пажњу обратити на особе које су најугроженије/најрањивије: сестру или брата уколико похађају исту школу, најбоље другове или другарице, особу са којом је повређени/настрадали био у емотивној вези итд.

• Уколико се кризни догађај завршио смрћу ученика или запосленог, проследити информацију о времену и организацији одласка на сахрану.

• Када је у питању смрт ученика, важно је предвидети ко ће од запослених да личне ствари преминулог ученика преда породици у одговарајућем тренутку.

• Уколико се организује комеморацију у установи, важно је да се са породицом настрадалог договари о томе. Важно је припремити децу која желе да присуствују комеморацији и објаснити им шта ће се дешавати током комеморације. Може се омогућити онима који то желе да активно учествују у одавању поште преминулом. Тога дана, настава може да се откаже или да се распоред часова прилагоди поменутом догађају. Након комеморације треба омогућити да деца могу да буду са својим родитељима (посебно деца млађег узраста) и/или да буду заједно и разговарају уз подршку одрасле особе која им је блиска, у коју имају поверења (одељењски старешина, стручни сарадник, неко од наставника). Установа самостално одлучује да ли ће организовати комеморацију.

Поред организовања комеморације, постоји низ активности које могу да помогну у процесу туговања и допринесу бржем опоравку заједнице. То су:

• остављање порука, цвећа, свећа, играчака и других предмета на за то одређено место;

• прављење заједничког цртежа, паноа, песме или приче ученика из одељења преминулог;

• постављање табле са текстом "Сећање на...", на коју ученици/запослени могу стављати поруке и цртеже;

• отварање "Књиге жалости" и слично.

Начини праћења, евалуацију и извештавања о реализацији програма/ активности

Тим је дужан и да води документацију о спроведеним активностима у вези поступањем у кризној ситуацијом.

Након реализације плана поступања у кризним догађајима, и успостављања стабилног стања у установи, тим за кризне догађаје врши евалуацију спроведених активности и сачињава извештај.

Евалуација обухвата:

- анализу ефеката спроведених мера и активности односно реализацију измењеног плана рада,

- пружање прве психолошке помоћи, са посебним освртом на снаге, изазове и препоруке у реаговању на кризни догађај.

На основу евалуације плана реаговања у конкретним ситуацијама, установа даље унапређује план поступања установе у кризним ситуацијама. Тим за кризне догађаје континуирано прати реаговања ученика и запослених и процењује потребу за психосоцијалном подршком у наредном периоду и у сарадњи са спољашњом мрежом заштите израђује план о њеној реализацији.

Тим за кризне догађаје прати реализацију планова, у сарадњи са спољашњом мрежом заштите процењује степен смиривања ситуације и покреће процес договарања са породицама жртава и повређених о начинима обележавања сећања на догађај (обезбеђивање простора, активности сећања, обележавање годишњица и слично).

Извештај о поступању установе у кризном догађају доставља се надлежној школској управи у року од 15 дана од наступања периода стабилизације рада у установи.

Унапређивање безбедносне културе деце, односно ученика и запослених;

Под безбедносном културом може се подразумевати безбедносна активност која изражава спремност деловања и понашања у складу са стеченим знањима и вештинама, као и у складу са прихваћеним вредносним ставовима. Огледа се у препознавању опасности, реаговању на њих избегавањем опасности, отклањањем опасности или упућивањем на оне субјекте (из унутрашње и спољашње заштитне мреже) који ће професионално реаговати у циљу минимизирања последица кризног догађаја.

Унапређивање безбедносне културе деце, односно ученика и запослених мора се развијати системски и плански са циљем да сви актери школског живота:

- изучавањем релевантних садржаја стекну нова знања и интегришу их са раније стеченим знањима о савременим изворима, облицима и носиоцима угрожавања безбедности младих са посебним освртом на школу и породицу;
- методама и средствима заштите;
- правима и обавезама у датим ситуацијама и
- реаговању (самостално и колективно) на могући настанак кризног догађаја

Ученици (и запослени) би требали да се оспособе да:

- ✓ препознају ризичне – конфликтне ситуације унутар вршњачке групе и у друштву уопште;
- ✓ препознају опасне материје и средства по здравље људи и екосистема
- ✓ упознају средства и методе сопствене и колективне заштите од различитих облика угрожавања (пожари, криминалитет, злоупотреба наркотика и лекова и нездраве хране, насилништва, деструктивног деловања секти, трговине људима…)

У установи ће се на различите начине (а првенствено на часовима одељењског старешине, и путем едукативних радионица/ предавања/трибина са учешћем стручњака одређених профила) радити на томе да ученици стекну лична уверења о неопходности:
– поштовања принципа у остваривању безбедносне културе;
– успостављања, одржавања и развоја односа толеранције, поверења и поштовања колективног духа, позитивне атмосфере као битног услова за подизање нивоа безбедносне културе појединца и друштва;
– изградње и унапређења кооперативног односа са друштвеном заједницом и њеним специјализованим органима

Још неки могући и препоручени облици рада на овим темама су следећи:
-метода дискусије
-креативно изражавање
-анализа примера из литературе, медија…
-симулације и игре улога, заснованих на општим васпитним методама

-промовисање примера добре праксе (прихватање навика, вештина и особина добрих и успешних грађана који се старају о сопственој безбедности али и безбедности заједнице и друштва у целини)

Начини укључивања и сарадње са породицом ради заједничког деловања на јачању отпорности установе;

Тим за заштиту, Тим за кризне догађаје и други стручни органи у школи остварују пуну сарадњу са породицама ученика ради заједничког деловања на јачању отпорности установе;

Сарадња са родитељима успоставља се и спроводи кроз разноврсне активности као што су:

- Укључивање родитеља у планирање превентивних мера и спровођење активности за унапређивање безбедносне културе ученика
- Укључивање родитеља у планирање превентивних мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање насиља, злостављања и занемаривања.
- Упознавање родитеља са правном регулативом у области реаговања установе у одговору на кризне догађаје
- Упознавање родитеља са правном регулативом у области заштите ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.
- Укључивање родитеља у интервентне активности када се деси кризно догађај или насиље, злостављање и занемаривање

Стручно усавршавање запослених

У циљу јачања спремности установе за адекватно реаговање у ситуацијама које могу да угрозе безбедност ученика и запослених, Тим за кризне догађаје планира континуирано усавршавање у следећим областима:

1. Психосоцијална подршка и прва помоћ:

- **Пружање прве психолошке помоћи:** Обука чланова Тима за препознавање акутне реакције на стрес и пружање непосредне подршке ученицима, наставницима и родитељима непосредно након кризног догађаја.
- **Рад са траумом:** Развијање вештина за стабилизацију школске заједнице и дугорочно праћење емоционалног стања након трауматичних искустава (губитак члана школске заједнице, тешке несреће, насиље широких размера...).
- **Технике активног слушања у кризи:** Усавршавање вештина комуникације које спречавају ширење панике и дезинформација.

2. Управљање безбедношћу и оперативни протоколи:

- **Спровођење плана евакуације:** Редовне обуке и симулације за ефикасно напуштање објекта у случају пожара, природних непогода или других безбедносних претњи, уз посебан фокус на децу са сметњама у развоју и инвалидитетом.
- **Управљање стресом код запослених:** Радионице о превенцији „сагоревања“ и техникама самопомоћи за чланове Тима који су директно изложени стресним ситуацијама током интервенције.
- **Протоколи интерне и екстерне комуникације:** Обука за јасно и правовремено информисање надлежних институција (Минситарство просвете, полиција, здравство) и медија, ради очувања интегритета установе.

3. Начини реализације и извори знања:

- **Специјализовани семинари:** Учешће на акредитованим обукама које се баве кризним менаџментом у образовању.
- **Сарадња са спољним мрежама подршке:** Организовање заједничких вежби и предавања у сарадњи са Министарством унутрашњих послова (МУП), Сектором за ванредне ситуације и Црвеним крстом.
- **Анализа реалних ситуација:** Периодични састанци Тима на којима се анализирају претходни догађаји или примери из праксе других школа ради унапређивања сопствених процедура реаговања.

4. Циљ усавршавања: Основни циљ ових активности јесте трансформација Тима из реактивног у проактивно тело које је способно да предвиди ризике, ублажи последице кризе и осигура брз повратак редовним васпитно-образовним активностима у безбедном окружењу.